

Pengevirke

Tidsskrift for ny bankkultur Nr. 3 | 2016



Tema: Økologisk mat fra jord til bord

Unge økobønder • Økologisk mangfold • Fruktskog

 **Cultura**
Bank

Ja til mere norskproduisert økomat

✎ JANNIKE ØSTERVOLD



Vi skjønner at det er noe som skjer i markedet når de store dagligvarekjedene prøver å overgå hverandre med å fortelle hvor mye de satser på økologisk mat. Oikos bekrefter at de observerer økt etterspørsel og at det arbeides for å øke andelen norskproduisert økologisk mat. Det høres ut som gode nyheter, men det betyr ikke at situasjonen blir enklere for de små økobøndene, som ofte har produkter av høy kvalitet, men begrenset kvantitet. Johan Kridih i Agrossist AS vil gjøre en innsats for å hjelpe de små økobøndene med å finne marked for sine produkter. Arne Øgaard gir et tilbakeblikk på utviklingen av det økologiske jordbruket i Norge i sin artikkel *Økologisk, hva betyr det egentlig?* Men vi retter også blikket fremover. Pernille Vestskogen forteller om sin erfaring som en av de

fire første elevene ved BINGN, et 3-årig studieopplegg i biodynamisk jordbruk. Det er oppløftende å se at det kommer nye, unge bønder som satser og får det til med økologiske driftsformer. I dette nummeret møter vi det unge paret på Sansegården, Veslemøy og Bjørnstjerne på 23 og 25 år, og melkebonden Tor Jacob Solberg, som skaffet seg gård som 21-åring og 10 år senere ble kåret til årets unge bonde. Vi er også på besøk hos Holli mølle, som arbeider med gamle kornsorter, som nå er kommet til heder og verdighet igjen. Verdikjeden fra jord til bord for økologisk mat er et viktig satsningsområde for Cultura Bank, og vi oppfordrer leserne til å ta en titt på www.cultura.no, på meny *Låneprosjekter* og se på prosjektene innen bærekraftig mat. Disse kundene er vi stolte av! 🍀

Cultura Bank driver sin virksomhet etter prinsippene for 'social banking'. Det innebærer for det første at utlånsformålene vurderes etter etiske kriterier og for det andre transparens – det vil si at innskyterne får vite hva pengene lånes ut til. Cultura Bank arbeider for at etikk og moral skal innarbeides i det økonomiske liv gjennom et nytt syn på penger, økonomi og lønnsomhet, hvor man ikke ensidig fokuserer på egen nytte.

Cultura finansierer blant annet prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre oppvekstvilkår. Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge.

Cultura Bank har en balanse på ca. 850 millioner kroner. Det er 18 medarbeidere (ca. 15 årsverk) på kontoret i Oslo. Banken har kunder over hele landet. Cultura Bank er medlem av Global Alliance for Banking on Values.



Cultura Sparebank, Postboks 6800, St. Olavs plass,
N-0130 Oslo, Tlf. +47 22 99 51 99,
cultura@cultura.no, www.cultura.no



PENGEVIRKE 3/2016

ISSN 1399-7734/
Online: ISSN 1901-2020

Utgis av
Cultura Bank
www.cultura.no

Redaksjon
Arne Øgaard (redaktør),
arne.ogaard@steinerskolen.no

Jannike Østervold, jannikeo@cultura.no

Cultura Bank har et redaksjonelt samarbeid med Merkur Andelskasse i Danmark, som er medlem av Global Alliance for Banking on Values og drives etter prinsippene for social banking.

Layout
Martin Helbo, ActVisual, www.actvisual.dk

Opplag
4 300

Bladet utgis 4 ganger i året.
Neste gang desember 2016.

Frist
Bidrag til neste utgave kan sendes til
Pengevirke senest 17. oktober.

Tema neste nummer
Et mangfoldig næringsliv – lokale initiativer

Trykk
KLS Grafisk Hus A/S

Forside
Inspirasjonsbonde og Culturakunde Mari-
elle de Roos, Lofoten Gårdsysteri.
Foto: Christina Svanstrøm, Lofotposten

Holdninger og synspunkter som kommer
til uttrykk i de enkelte artikler og innlegg,
er forfatterne selv ansvarlige for. De er
dermed ikke nødvendigvis uttrykk for
redaksjonens syns-
punkter.

Bladet er produ-
sert 100% biologisk
nedbrytbart uten bruk
av skadelige kjemi-
kalier og tungmetal-
ler ifølge Cradle to
Cradle prinsippene. For
mer informasjon, se
www.pureprint.no.

**Abonnement på
Pengevirke**
Pengevirke finnes
både på papir- og i elek-
tronisk utgave. Bestill
Pengevirke i elektronisk
versjon på www.cultura.
no/pengevirke/abon-
nement.

For bestilling eller
avbestilling av papirut-
gaven, send e-post til
cultura@cultura.no.
Frivillig abonnements-
avgift kan innbetales til
konto 1254.01.00177.



Innhold

Sansegården – med sans for dyrevelferd og bærekraft	4
Økobonde Tor Jacob Solberg, årets unge bonde 2014	6
Økologisk, hva betyr det egentlig?	8
Smånytt	12
BINGN	14
Holli mølle	16
Økologisk mangfold fra bonde til marked	18
Fruktskog	20
Nytt fra Cultura	22
Nytt fra Cultura Gavefond Ingen vei utenom landbruket i Tanzania	24
Norge er 4,5% økologisk	26
Framtida er biodynamisk!	28
Aktuelle bøker	29
Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar Arne Næss	32
Kommentar Penger er som gjødsel	34
5 kjappe om norsk landbruk	35



Sansegården – med sans for dyrevelferd og bærekraft

✍ CULTURA BANK 📷 SANSEGÅRDEN

Her på Sansegården lever vi, en liten gjeng av firbeinte og tobeinte. Slik begynner introduksjonen på Oslo kooperativs side om Sansegården, en liten økologisk gård beliggende ved Krøderen. Utenom gårdseierne består gjengen av 11 melkekyr, 80 geitekillinger, 3 griser, noen høner og én hest, som bolttrer seg på ca. 30 mål innmarksbeite før de slippes til seters på Norefjell om sommeren.

Et idyllisk beliggende gårdsbruk som driver økologisk. En fin historie; og det blir stadig fler av disse her til lands. Men Sansegården er ikke et hvilket som helst gårdsbruk. Vi kan begynne med Veslemøy og Bjørnstjerne. De er 23 og 25 år, og bare deres unge alder vil være grunn nok til å omtale dem i landets aviser. Storavisene meldte tidligere i år at mindre enn 10 % av bøndene i dag er under 40 år. Ikke rart Krødsherads jordbrukssjef Gro Dæhlen synes det er «fabelaktig med unge som ser mulighetene og tør å satse».

Og satset gjorde de. Ikke med store fjøs, billig kraftfor og øst-europeisk arbeidskraft, men på ysteri, gardens egne ressurser og WWOOF'ere i sommerhalvåret. Ressursbasert drift med forsyning fra egen gård har vært svært viktig for landbruksgründerne. Å drive

”

Det er jo bare ikke logisk å drive en liten gård på Noresund avhengig av importert kraftfor når vi fint kan klare oss selv og oppnå bedre kvalitet med det.

gården økologisk og kretslopsbasert er et bevisst og gjennomtenkt valg for Veslemøy og Bjørnstjerne. «Det er jo bare ikke logisk å drive en liten gård på Noresund avhengig av importert

kraftfor når vi fint kan klare oss selv og oppnå bedre kvalitet med det.»

I 2014 startet de og kjøpte gården av Veslemøys aldrende foreldre. Broren hadde riktignok odel, men ønsket ikke å drive gården videre. Paret, som møttes på Aurland landbrukshøgskole, hadde lekt med tanken på å starte småbruk. Da de to så muligheten, tok de fatt og la planer. I 2015 ble deres lille datter Signe født, og driften ble satt noe tilbake. En melkekvote på 30 tonn ble ikke brukt, men takket være ysteri, slakt og vide-resalg av egne varer klarte de å holde gården i sving.

Selv om Sansegården ønsker å ha fokus på dyrs og menneskers sanseliv, er det også økonomisk fornuft som ligger til grunn. «Vi har hele tiden vært klare på at gården skal være en matproduksjonshet og ikke et hobbyprosjekt», sier Veslemøy. Istedenfor år for år å jakte på høyere melkekvotes har det vært smartere å fokusere på melkeforedling som hovedinntekt. Meieriproduksjon og

ysting bidrar også at man får en jevn inntektsstrøm.

FORNØYDE KUNDER

At lokalproduserte økologiske meierivarer også vakte oppsikt hos restauranter i hovedstaden kom godt med. De ble kontaktet av den nordiske matbaren Bokbacka på Frogner, som på kort tid har blitt en svært fornøyd kunde. «Fokuset på økologisk mat fremdyrket på gammelt vis har vært avgjørende for valg av Sansegården», sier daglig leder Simon Weinberg. Han fremhever også den gode relasjonen til bøndene, som gir rom for å vokse sammen, det er viktigere enn lang fartstid i gårdsyrket.

Også Inger Lise Wingaard fra gårdsbutikken Duggurd i Bærum skryter sine unge leverandører fra Noresund opp i skyene. Duggurd videreselger gårdens oster, smør og yoghurtlignende syrnet melk med navnet silkefin og kusimre, i tillegg til kjøtt fra geit, gris og ku. Wingaard priser bøndenes fokus på dyrevelferd og tilføyer at dyrene leies helt frem til slakt, ofte slaktes dyrene av Bjørnstjerne selv. For Duggurd og andre kunder er det også viktig å vite at dyrene har mulighet for å være ute hele året. Dessuten drives det konsentrert kalving, som gjør at kuene får en sammenhengende periode om vinteren der de kan bygge seg opp til en ny sesong.

”

Her kommer folk som knapt nok har holdt i en spade eller ei ku, men det blir likevel en vinn-vinn situasjon der vi også kan fortelle hva matproduksjon er og hva vi synes er viktig.

FRIVILLIGE WWOOF'ERE HJELPER TIL

Når den nye sesongen er i gang, vokser gjengen på Sansegården med ekstra arbeidskraft fra frivillige WWOOF'ere. Worldwide opportunities on organic farms (WWOOF) formidler frivillige hjelpere verden over til økologiske gårdsbruk. Siden Sansegården er en brattlengt gård og ikke har mulighet til å føre store maskiner over jordene, er dette en god måte å få tak i et ekstra par hender på. «Her kommer folk som knapt nok har holdt i en spade eller ei ku», forteller Veslemøy, «men det blir likevel en vinn-vinn situasjon der vi også kan fortelle hva matproduksjon er og hva vi synes er viktig.»

Etter bare tre år med drift på Sansegården Olavsbråten har de klart å få fornøyde kunder og en gård som vokser i takt med det de lokale forholdene

legger til rette for. Nylig ble en slåmaskin anskaffet for å bevare flere verneverdige blomsterenger på gården, hvis bevaring gir tilskudd fra NIBIO.

For fremtiden ønsker Veslemøy og Bjørnstjerne å finne den rette balansen på gården, hvor mange husdyr kan gården ha for å være i balanse med avlinger fra jordene; finne kjernen av optimal matproduksjon på gården med det den har å by på. Alle ledd skal fungere og være fornøyde – helt fra nematode og meitemark til kunder og økonomi. De håper også at folk får øynene opp for det som skjer på Sansegården og verdsetter ansvaret de har tatt på seg med å drive bærekraftig.

ANDELSHAVERE ØNSKES VELKOMMEN

Fra og med neste år ønsker gjengen fra Sansegården velkommen til andelsjordbruk for inntil 50 andelshavere. Nå blir det flere som får være med på å ta ansvar for de gode verdiene, opplevelsene og produktene. Andelseierne binder seg for et halvt år av gangen, og Sansegården byr på meierivarer, kjøtt, bær, gårdsopplevelser og mulighet for å delta i gårdsarbeidet.

www.facebook.com/sansegarden.
olavsbraaten
Olavsbraatengaard@gmail.com

✱ Sansegården Olavsbråten er kunde i Cultura Bank



< Veslemøy, Bjørnstjerne og Signe.

Veslemøy og Signe. >



Økobonde Tor Jacob Solberg, årets unge bonde 2014

✍ THOMAS EMIL LIE KARLSEN 📷 BONDELAGET

Da Tor Jacob Solberg var 21 kjøpte han en sliten gård i Skiptvet i Østfold. Ti år senere ble han kåret til årets unge bonde, og i dag i en alder av 34 har han stor suksess med økologisk melkedrift. Her deler han sine tanker om hvordan han opplever å være økobonde i en moderne hverdag, hvordan økobønder kan ruste seg for fremtidens klimaendringer og viktigheten ved økovarer produsert i Norge.

ØKOBØNDER OG ØKOLOGISKE MATVARER

For 12 år siden kjøpte du en gammel gård for å bli økobonde. Hva har forandret seg siden da?

«Det økologiske landbruket har blitt mye mer effektivt disse tolv åra. Gårdene i området jeg holder til har blitt veldig mye større på noen få år og også mer profesjonelle. De fleste av oss har økt produksjonen og investert ganske mye for å henge med på den teknologiske utviklingen, som er viktig også for økologiske bønder.»

Økologiske produkter blir mer og mer synlig i dagligvarebutikkene. Har dere økobønder endret norske matvaner?

«Jeg vil absolutt påstå det. Foreldra mine starta med økologisk på hjemgården min i 1996, og siden da har det vært en enorm endring av hva folk etterspør av økologiske matvarer. Når en ser på hva det totalt omsettes økovarer for i Norge så har det steget – og stiger – veldig mye.»

Hva tror du må til for at Norge klarer å holde på posisjonen som økovareprodusent?

«Det som blir viktig framover er å klare å produsere så mye som mulig av det vi kan produsere økologisk for det norske markedet så det ikke blir tatt over av

utenlandske økovarer. Jeg er helt sikker på at vi må henge med tida og investere i ny teknologi og ha gode miljøer for at økobønder skal klare å utvikle seg og få til en god produksjon. Matvarekjedene har også et stort ansvar for å være gode til å selge varene våre.»

Hvordan føler du samarbeidet deres er med dagligvarebutikkene?

«Jeg opplever det som greit, men jeg er veldig spent på hvordan det blir videre. Vi ser at innenfor noen segmenter, som økologisk melk, er det noen kjeder som ønsker å selge den til konvensjonell pris, og det opplever jeg som et problem. Økologiske varer skal koste mer, for du får mer for pengene, du kjøper en vare som er produsert på en dyrere måte. Jeg tenker det er viktig at forbrukeren ikke blir lurt og vender seg til at økologisk er like billig som konvensjonelt, for da tror jeg at vi lurer oss selv. Økologisk skal koste mer, det syns jeg er veldig viktig. Det skal ikke koste for mye, men det skal koste mer.

Merprisen vi får inn skal dekke inn den kostnaden vi har med å produsere. Du betaler jo for bedre dyrevelferd og for at det ikke skal være produsert med sprøytemidler. Det må forbrukeren være villig til å betale for ellers så faller alt sammen.»



Tor Jacob Solberg

Hvilken mulighet ser du for økologisk landbruk, og hvilket ansvar føler du følger med?

«Jeg opplever veldig gode muligheter, markedet er jo i vekst og vokser ganske kraftig. Vi har ansvar for å balansere ønsket om økt volum med det som er fornuftige naturlige forutsetninger for hver gård. Det er viktig at vi klarer å balansere det ønsket som bonden har, det å produsere mer, og det å produsere på en fornuftig måte.»

Tror du at etterspørselen etter økologiske varer vil fortsette å stige?

«Jeg ser ingen grunn til at det ikke skal det, forbrukerne i Norge blir mer og mer opplyst. Mange, da særlige barnefamilier, opplever jeg som veldig opptatt av at barna skal spise økologisk, og derfor tenker jeg at det er en viktig trend som vi bønder må se på som en mulighet.»

KLIMAENDRINGER OG ØKOLOGISK LANDBRUK

Tror du klimaendringer framover vil påvirke økologisk landbruk?

«Det er jeg ganske sikker på, men økologisk landbruk har gode forutsetninger for å takle det like bra som det konvensjonelle, kanskje også bedre. Mer variasjon i produksjonen på hver gård vil møte klimaendringene bedre enn gårder som for eksempel har en ren

kornproduksjon. Mange av oss dyrker både korn og gras, og det gjør at vi kan veksle mellom å ha gras på de arealene som er mest utsatt for erosjon eller flom. Det gjør at jorda får en større evne til å ta til seg regn.»

«Klimariktig» landbruk har blitt et stikkord. Hvilket ansvar føler du hviler på forbrukerne i forhold til bondene?

«Forbrukerne må tenke på at matsikkerhet skapes lokalt og at de må være flinke til å kjøpe norskproduserte matvarer. Hvis vi ikke klarer å holde på en lokal matproduksjon, blir vi avhengige av andres matproduksjon, i en tid der kanskje en del land kommer til å få veldig store problemer med å klare å produsere det de før har gjort på grunn av klimaendringer. Et typisk eksempel på dette er den langvarige tørken i Central Valley i USA. Det har gjort at matproduksjonen der er veldig mye lavere enn den var for ikke mange år siden.»

Hvordan føler du at klimaendringene kan påvirke Norge, og hva kan eller gjør du for å forberede deg?

«Jeg prøver så godt jeg kan å ha variert vekstskifte og ha god orden på grøfting, og jeg tenker det er viktig å fortsette mye av det gode arbeidet som vi gjør. Men klimaendringene handler om så mange ting, som at vi i framtiden som

bønder kanskje bør være energinøytrale og jobbe hardt med å klare å redusere utslipp både fra husdyrgjødsel eller gjødsling generelt, også fra drøvtyggere, noe som er vanskelig å få til. Produsere mer av det vi trenger av energi på gårdene er og veldig viktig. Om et par års tid planlegger jeg å montere solceller på et stortak på gården for å bli mer selvforsynt med elektrisitet.»

RÅD TIL FRAMTIDENS AGRONOMER

Hva anbefaler du for nyutdannede agronomer i dag?

«Å tenke gjennom hva som passer deg som menneske, hva slags produksjon som passer deg og hva slags hverdag du ønsker. Hvilke naturlige forutsetninger som ligger til din gård, det er noe av det aller viktigste. Det gjelder å sette seg ambisiøse, men langsiktige mål, men også delmål som er oppnåelige. Det er også viktig å tenke gjennom hva det vil være marked for i framtiden. Ofte i landbruket er det slik at det kan være smart å satse på andre produksjoner enn det som er mest populært å satse på akkurat der og da. Å være langsiktig og tro mot sine tanker og ideer, ikke hoppe mye mellom hva du skal produsere tror jeg er veldig fornuftig.»



Økologisk, hva betyr det egentlig?



– om arbeid i spennings-
feltet mellom erfaring
og naturvitenskap

 ARNE ØGAARD

 OIKOS



Foto: Scott Gilmour, Weatherised.com

Økologi betyr læren om samspillet i naturen. Så langt er alle enige, utfordringene oppstår når økologi forbindes med ord som landbruk, havbruk, økonomi eller landsbyer. Intensjonen bak slike sammenstillinger er ønsket om en praksis som harmonerer med samspillet i naturen. Men det finnes ulike syn på hvordan dette best kan gjøres.

MANGFOLD AV METODER

I mars 1982 arrangerte en gruppe studenter på Norges Landbrukshøgskole (nå NMBU) et seminar om «Forskning og undervisning i alternativt jordbruk». Cand. lic. Bo Petterson fra Järna i Sverige innledet om de ulike retningene som hadde valgt å utvikle jordbruksformer uten tilførsel av kunstgjødsel og giftige sprøytemidler. Allerede på 1920-tallet oppstod det reaksjoner på kunstgjødseljordbruket. Mange ga uttrykk for at de opplevde mindre smak og dårligere matkvalitet. En annen observasjon var redusert fruktbarhet hos husdyra.

Et initiativ til en alternativ jordbruksretning oppstod i 1924 da Rudolf Steiner holdt en foredragsrekke i Koberwitz.

Her ble det foreslått en rekke tiltak for å stimulere livet i jorda. Et viktig utgangspunkt var å betrakte gården som en levende organisme som måtte drives ut fra jordbruksfaglig innsikt og ikke ut

”

Når vi i dag kjøper varer med Ø-merket, vet vi at disse er kontrollert av DEBIO og at de tilfredsstiller visse minstekrav som er samordnet med internasjonale standarder.

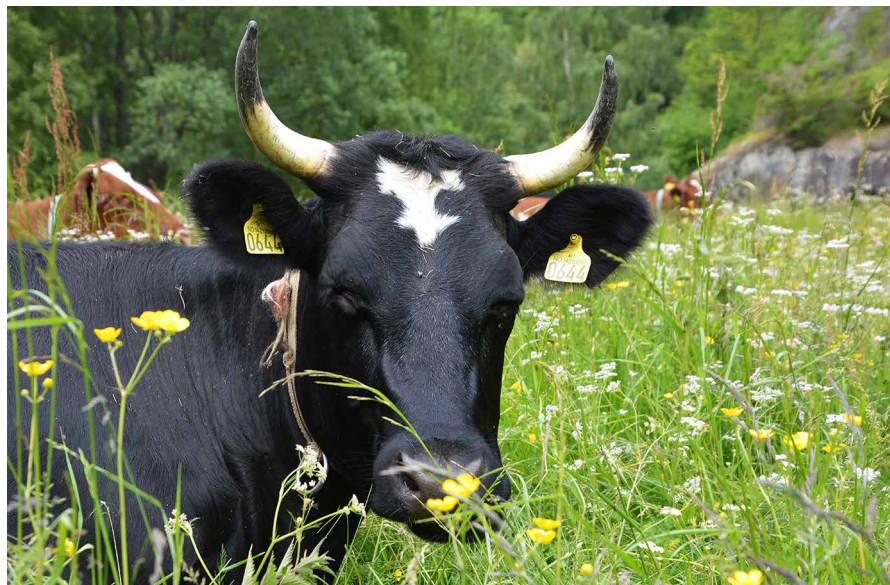
fra kortsiktige økonomiske interesser. Etter foredraget dannet en gruppe interesserte bønder en forsøkskrets som startet utviklingen av det som kalles det biologisk-dynamiske jordbruket.

En sentral person i dette arbeidet var Ehrenfried Pfeiffer, som i 1936 utga boka *Jordens fruktbarhet*, en bok som på mange måter foregrep den økologiske bevisstgjøringen som kom 50 år senere.

På samme tid arbeidet den engelske jordbruksforskeren Albert Howard i India. Han var spesielt opptatt av å utnytte organisk avfall fra gårdene, og hans metode ble videreutviklet av Eve Balfour, som i 1943 ga ut boka *The living soil*. Etter hvert kom det mange ulike lokale tilpasninger og utviklingsforsøk som hentet inspirasjon både fra det biologisk-dynamiske jordbruket og fra Howard og Balfours forskning. I Norge var det flere bønder som ble inspirert av Hans Müller og hans organisk-biologiske metode, men den første norske biologisk-dynamiske gården ble etablert allerede i 1931 på Sletner i Østfold.

ØKOLOGISK SAMLING

I 1977 arbeidet jeg selv i jordbruket. På den tiden var det liten kontakt mellom det biologisk-dynamiske og det organisk-biologiske miljøet. Alle holdt på med sitt og leverte varer til lokale kun- >



”

En kan selvsagt lære noe av all forskning, men innenfor det mangfoldet som jordbruket er skal en være forsiktig med å trekke generelle konklusjoner enten de er eller ikke er til fordel for det økologiske jordbruket.

der og helsekostbutikker. Bøndene som drev biologisk-dynamisk, interesserte forbrukere og noen butikker inngikk et samarbeid som kaltes Helios-fellesskapet. Her ble både produksjon og priser drøftet i fellesskap. Utover på 80-tallet økte miljøbevisstheten i den norske befolkningen og dermed også interessen for alternative produkter og dyrkningsformer. Flere gårder kom til, og omsetningen økte, men det fantes ikke noen godkjent merkeordning eller kontroll. Ute i Europa eksisterte det flere titalls ulike merker, og det biologisk-dynamiske jordbruket hadde retningslinjer for bruken av Demeter-merket. Men heller ikke for Demeter-merket var det noen form for kontroll i Norge. Situasjonen opplevdes som uoversiktlig, og i Oslo ble det solgt økologiske poteter som var dyrket med både kunstgjødsel og sprøytemidler. Noe måtte åpenbart gjøres.

De biologisk-dynamiske bøndene hadde hatt en egen forening fra 1950 og en relativt veldreven praksis. Blant de øvrige alternative bøndene hadde mange sluttet seg til foreningen Jordsøkersambandet. Dette utviklet seg i 1984 til NØLL (Norsk økologisk landbrukslag), som igjen ble til Oikos i 2000. Etter å ha levd side om side gjennom mange år oppstod det på 80-tallet et samarbeid, og mye av dette gikk ut på felles henvendelser til myndighetene om støtte til utvikling, merkebruk, drift, forskning og organisasjonsarbeid.

Begrepet alternativt jordbruk var imidlertid tungt, upresist og ikke spesielt salgsvennlig så det ble etter hvert enighet om begrepet økologisk jordbruk. Det brukes både som et samlenavn for alle de alternative retningene og som en betegnelse for de retningene som ikke driver biologisk-dynamisk. Begrepet er altså fortsatt noe upresist.

OFFENTLIG STØTTE

Tidlig på 80-tallet arbeidet jeg som ulønnet sekretær i Biologisk-dynamisk Forening og var med på å utarbeide forslag til retningslinjer for kontroll og godkjenning av produkter. Vi kalte ordningen DEBIO slik at den rommet både Demetermerket og et nytt merke for produkter som skulle godkjennes som biologiske. Selv om det i Norge var to alternative retninger ville det være både kostbart og upraktisk med to godkjenningsorganisasjoner. Ved oppstarten i 1986 tok vi utgangspunkt i at systemet måtte være selvfinansierende, men i 1988 fikk DEBIO et mindre statlig tilskudd. Til tross for sterk skepsis fra enkelte forskere på NLH vedtok Roaldsøyutvalget i 1989 en økonomisk støtte til de som ville legge om til økologisk jordbruk, og som definisjon for økologisk landbruk la de DEBIO-reglene. I EØS-2-avtalen av 1994 ble Norge pålagt å ha et kontrollorgan for økologiske varer, og det endte med at DEBIO ble utførende organ og en statlig bedrift

med mange ansatte. I 1994 ble også økologisk en beskyttet betegnelse.

I denne prosessen var de store miljøorganisasjonene lite aktive, men sakte, men sikkert ble flere politikere interessert slik at støtte til økologisk jordbruk ble en fast del av den årlige landbruksavtalen. Resultatene av denne avtalen har variert noe fra år til år. Men i tillegg til DEBIO har det kommet driftstilskudd, økologiske forsøksringer og også støtte til arbeidet i Biologisk-dynamisk Forening og det som i dag er OIKOS. Myndighetene har også økt sine målsetninger om den økologiske andelen av norsk landbruk. Mange enkeltpersoner har bidratt til denne utviklingen, men to av de mest sentrale har vært Emil Mohr og Kristian Ormset.

IKKE OPPSKRIFT

Når vi i dag kjøper varer med Ø-merket, vet vi at disse er kontrollert av DEBIO og at de tilfredsstillte visse minstekrav som er samordnet med internasjonale standarder. Disse reglene er imidlertid ingen oppskrift på hvordan en skal dyrke. Fremdeles dyrkes produktene på mange ulike måter, på mange ulike jordsmonn, under ulike klimatiske forhold og av mennesker med ulik inspirasjon, kunnskap og erfaring. Dette gjør at det kan være vanskelig å sammenligne produktene. Men i beste fall er de frembragt av mennesker som har kjærlighet til jorda, til dyrene sine

og som ønsker å frembringe best mulig kvalitet. Mennesker som har høyere mål enn rask økonomisk avkastning.

En bonde vil alltid arbeide ut fra en helhetsopplevelse og ut fra erfaring. En forbruker kan selvsagt handle ut fra et ønske om å støtte arbeidet for bedre dyrehold eller for at det skal bli mindre giftsprøyting. Men ofte kan det også her ligge en helhetsopplevelse bak. Det kan være å ha opplevd atmosfæren på en allsidig gård med mange slags vekster, folk og husdyr. Det kan være smaken og opplevelse av at økologiske produkter ga dem noe mer. Ut fra erfaring er det mange kokker som lovpriser økologiske produkter.

VITENSKAPELIG SKEPSIS

Samtidig som det økologiske jordbruket har vokst fram har det vært utsatt for regelmessige angrep fra deler av det naturvitenskapelige miljøet. For det første liker de ikke at noen har tatt begrepet økologi ut fra sin vanlige akademiske sammenheng. For det andre har det kommet en del utsagn fra det økologiske landbruksmiljøet som ikke kan underbygges med vitenskapelige data. Men dette behøver ikke å bety at de er gale. Det kan være et gap mellom det mennesker opplever og det naturvitenskapen kan bekrefte. Dessverre er heller ikke alt som kommer fra forskerne på Ås like godt naturvitenskapelig

begrunnet. Dermed har saklighetsnivået i debatten ofte blitt lavt. Ut fra min erfaring står det langt bedre til på mange av gårdene enn det enkelte forskere har forutsagt.

En kan selvsagt lære noe av all forskning, men innenfor det mangfoldet som jordbruket er skal en være forsiktig med å trekke generelle konklusjoner enten de er eller ikke er til fordel for det økologiske jordbruket. Bonden og forbrukeren forholder seg oftest til en helhet, mens forskerne oftest må forholde seg til noen få faktorer av gangen. De kan bare gjøre en studie av hvordan en driftsform fungerte på akkurat den bestemte gården under de bestemte forholdene. Når det gjelder matkvalitet, kan en måle innholdet av ulike næringsstoffer, og en kan diskutere hvor stor betydning det kan ha at en dyrkningsmetode kan ha litt høyere verdi av et bestemt stoff. Men kanskje er det ikke alltid enkelt næringsstoffer som er det vesentlige, men slik som en sier i det biologisk-dynamiske jordbruket at det er forholdet mellom dem som er avgjørende.

UTVIDET NATURFORSTÅELSE

En annen utfordring har vært at man i dagens naturvitenskap beskriver sine erfaringer med begreper fra kjemi og fysikk, mens man i de tidlige alternative retningene og spesielt i det biolo-

gisk-dynamiske jordbruket var opptatt av å prøve å forstå hele gården som en levende organisme. Man arbeidet ut fra en større virkelighetsforståelse hvor begreper som livskraft var sentralt. Når to virkelighetsforståelser møtes, oppstår det lett strid, men det burde være mulighet til samarbeid og idéutveksling. På dette området er vi foreløpig ikke kommet særlig langt. Men skal vi få en virkelig kunnskap om samspillet i naturen trenger vi både naturvitenskapen, å ta på alvor våre egne erfaringer og å lytte til mennesker som har en dypere innsikt i livsprosessene.

AKTUELT

I sommer har resistens mot sprøytemidler blitt et problem for jordbær- dyrkerne, og vi skal ikke lenger enn til Danmark for å oppleve at resistens mot sprøytemidler er et alvorlig problem i flere avlingstyper. I tillegg kommer den alvorlige biedøden. Enten en velger å ta utgangspunkt i slike aktuelle problemer eller er opptatt av en utvidet naturforståelse, vil en finne mange grunner til å støtte opp om utviklingen av de økologiske landbruksformene. 

www.debio.no
www.oikos.no
www.biodynamisk.no



Smånytt

Masteroppgave om samvirke

Beate Kristin Andreassen og Inger Johanne Lindahl har skrevet masteroppgave i økologisk økonomi, der de har spurt hva samvirkeforetak kan bidra med for å virkeliggjøre økologisk økonomiske verdier og prinsipper.

De har sammenlignet og analysert verdier og prinsipper i økologisk økonomi med samvirkets internasjonale verdier og prinsipper og gjennomført samtaler med ti ulike samvirke. De er kommet fram til at samvirkets verdier og prinsipper samt organisasjonsform kan virkeliggjøre en økologisk økonomisk praksis. Det er hovedsakelig fordi formålet til et samvirke bestemmes av medlemmene, derfor har formålet fokus på å løse både egne og fellesskapets behov, det vil si at samvirke har et iboende samfunnsansvar. Samvirke bygger på et hovedprinsipp om penger som et middel, ikke som et mål. Dette er også et hovedprinsipp i økologisk økonomi. Forfatterne konkluderer med at samvirke er en 'bottom-up-økonomi' i både praksis og struktur, som kan endre vår hverdag.

De fant imidlertid at det er en mangel på kunnskap om samvirke blant fagfolk innen økonomi, regnskap og innovasjon. Samvirke er også fraværende i de fleste fagbøker i økonomi og organisasjonslære. De håper at denne masteroppgaven kan være et løft for samvirke og et faglig bidrag for virkeliggjøring av økologisk økonomi.

Masteroppgave ved Handelshøgskolen, Universitetet i Nordland

Samvirke i et økologisk økonomisk perspektiv: Hva kan samvirkeforetak bidra med for å virkeliggjøre økologisk økonomiske verdier og prinsipper?

Beate Kristin Andreassen og Inger Johanne Lindahl



Grønn gatemat i Trondheim

2016 er FN's år internasjonale år for belgfrukter, og Per Viderup har valgt det riktige året til å komme med sin kokebok Belg selv, som er full av vegetariske og proteinrike belgfruktoppskrifter. Her finnes blant annet en oppskrift på falafler med norsk vri. Om du ikke vil prøve deg på å lage falaflene selv, så kan du få kjøpt dem fra foodtrucken hans, Falafelkompaniet, som holder til i Trondheim. I Pers falafler bruker han bygg og lokale grønnsaker. Han røper at det er byggen som gjør dem skikkelig sprø. Falaflene går unna så det fyker, blant annet som super festivalmat på Pstereofestivalen i august under mottoet «Eat your greens – don't forget your beans». «Give peas a chance», sier Per. Det kan du for eksempel gjøre ved å gå til www.belgselv.no, der du kan bestille kokeboken Belg selv.

www.facebook.com/falafelkompaniet

✱ Kunde i Cultura Bank

Per Viderup foran falafeltrucken Foto: Terje Visnes



Takknemlighetsdagbok

På et universitet i California sitter det forskere som studerer takknemlighet og hvordan den påvirker livene våre. Som datakilde har de nettstedet thnx4.org, der man kan opprette en personlig takknemlighetsdagbok. Dette er en del av programmet *Greater Good in Action, Science-based Practices for a Meaningful Life*, der forskerne gjennomgår hundrevis av vitenskapelige rapporter for å finne de beste forskningsbaserte metodene for å få et lykkeligere og mer meningsfullt liv og deler resultatene med oss gjennom nettstedet ggja.berkeley.edu

Forskningen konkluderer med at lykke, sosial kompetanse og godhet er ferdigheter som kan læres og utvikles – hvis man øver seg.

thnx4.org

ggja.berkeley.edu

Greater Good in Action

Pecha Kucha kvelder i Oslo

Pecha Kucha er presentasjonsform funnet opp av arkitekter i Tokyo i 2003, det består av 20 slides som hver vises i 20 sekunder. Bildene skifter automatisk, og du snakker ved siden av, slik at tiden automatisk begrenses. Det har spredt seg som en farsott, og det arrangeres nå Pecha Kucha kvelder i 900 byer i verden – deriblant Oslo, hvor neste arrangement er planlagt til 1. desember på DogA. Der kan du oppleve engasjerte mennesker, som snakker om noe de brenner for. Et kreativt prosjekt, en reise, kanskje noe morsomt, kanskje noe personlig. www.pechakucha.org

PechaKucha
20 X 20
IMAGES SECONDS

Kreativ suppe

Oslo soup er mat, mingling og mini-crowdfunding. For 50 kroner får du suppe, brød kake og en stemme. Du får høre fire korte presentasjoner av kreative prosjekter, som kan dreie seg om alt fra kunst, sosialt entreprenørskap, teknologi eller noe helt annet. Hver innleder har fire minutter til å presentere ideen sin og svare på spørsmål. Deltakerne spiser, snakker, deler ideer og stemmer på det prosjektet de har lyst til å støtte. På slutten av kvelden telles stemmene opp, og vinnerprosjektet kan gå hjem med alle pengene som ble samlet inn og bruke det på prosjektet sitt. Vinnerne kommer tilbake på en senere Oslo soup event for å rapportere om hvordan det går med prosjektet. Neste Oslo soup går av stabelen 11. desember på Smelteverket i Mathallen i Oslo.

www.oslosoup.org



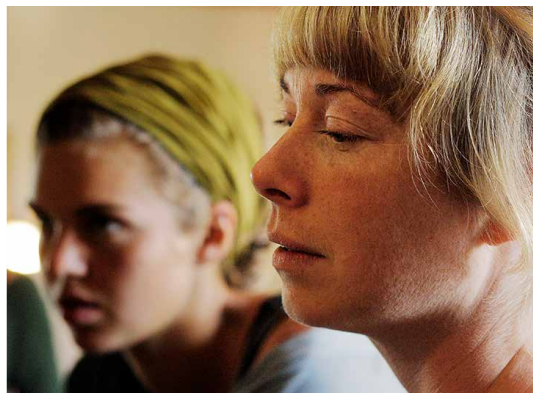
Foto: Oslo soup

Inspirerende historier

«Watch, be inspired, act» er slagordet til nettstedet karmatube.org, som har som mål å løfte frem historier om mennesker som bidrar positivt, hjelper andre, er generøse og bidrar til å gjøre verden til et bedre sted. Verden er full av inspirerende og fantastiske historier, og karmatube.org har samlet et knippe av dem. Se for eksempel en av de mest populære innslagene, filmen om pianistinnen Alice Herz Sommer, som overlevde Holocaust ved hjelp av sin musikk. I filmen er hun 108 år gammel og spiller fremdeles piano 3 timer om dagen. «Jeg kjenner til det onde, men ser alltid mot det gode», sier hun og utstråler takknemlighet og varm optimisme.

karmatube.org





På seminar på Thorsjøgård, Pernille Vestskogen til høyre. Foto: Veerle Kaffka

BINGN

✍ PERNILLE VESTSKOGEN

Biodynamisk Initiativ for den Nye Generasjon Norden, heretter BINGN, er et privat initiativ, skapt av behovet for rekruttering av biodynamiske bønder og inspirert av det Nord-Amerikanske initiativet BING, Bio-dynamic Initiative for the New Generation.

Vi er fire pionér-elever som i januar 2017 fullfører de tre første årene. Det har kommet ca. ti nye elever etter oss, og sammen skaper vi et uavhengig, treårig utdanningsløp hvor vi er i praksis alle tre årene og kommer sammen til seminarer hver andre måned i ca. ti dager i Norge, Sverige, Danmark og Finland. Da har vi blant annet forelesninger, gårdsbesøk, presentasjoner av prosjekter og veiledningssamtaler.

Jeg søkte meg til BINGN fordi jeg ville ha et småbruk, være mest mulig selvforsynt med mat og kunne leve et rikt liv med få midler. Jeg har ikke vokst opp på gård, manglet erfaring, og jeg ville ikke prøve og feile på egenhånd. Jeg har jobbet i flere lange perioder med gårdspraksis for kost og losji og lært mye. Det har gitt mange store opplevelser. De aller fineste dagene

var på langstølen til Yvonne og Ole Jacob Christensen i Valdres da vi henta ut tømmer til ved i skogallmenningen. Det var hard jobbing med kvisting og sleping i solsteiken, men da vi satt rundt bålet og spiste pinnebrød med smelta, eget-kinna smør, egen-ysta ost, hjemmelaget bringebærsyltetøy og spekepølse laget av eget kjøtt med kaffe til, da tenkte jeg for meg sjøl; Tenk at man kan leve slik – og så velger man en kontorjobb i by'n ... Så la vi oss tilbake i lyngen og sov en times tid før vi tok en ny økt, sæla på Blakka og dro hjem til middag.

Samtidig som det å jobbe på avsideliggende plasser har vært utrolig lærerikt og gøy har det også vært utfordrende. Aller mest sosialt. Det er vanskelig å være få når man deler bolig, måltider, arbeidsplass og fritid langt fra andre venner og familie. Jeg blir mer og mer tiltrukket av en kollektiv driftsform.

MOT STRØMMEN

BINGN vil forhåpentligvis etablere seg og tiltrekke seg bønder som ønsker å ta over og drive de store gårdene også.

Det er kanskje naturlig at vi som de første også er de mest søkende. Jeg tror at bare én av oss fire kommer ut av BINGN som biodynamisk bonde i januar, og det er ikke meg, men vi er på god vei vi andre og.

I økologien snakker man om nærende og tærende planter. I overført betydning tror jeg vi i BINGN ønsker å være blant de nærende plantene i det økosystemet vi innser at vi er en uløselig del av. Det er nok en blanding av solidarisk idealisme og et personlig behov for å gjøre noe praktisk og meningsfylt som driver meg. Det er tidvis en ganske ensom tilværelse. Jeg går jo mot strømmen, som tar minste motstands vei. Og selv om jeg oftest møtes med støtte og beundring blir jeg også sett på som naiv og dum fordi jeg ikke bryr meg om økonomisk vekst og i manges øyne da ikke bidrar til samfunnet. Det er den monetære monokulturen jeg ikke ønsker å bidra til, som undertrykker og utnytter menneskene andre steder og separerer menneskene her. Jeg har hittil to utklippsbøker fulle av hilsener fra venner rundt om i verden, som uttrykksfullt og genuint minner meg på hvordan jeg ellers bidrar. Det hender jeg må bla litt i dem.



Kompostkurs på Skillebyholm gård i Sverige. Foto: Pernille Vestskogen

”

I økologien snakker man om nærende og tærende planter. I overført betydning tror jeg vi i BINGN ønsker å være blant de nærende plantene i det økosystemet vi innser at vi er en uløselig del av.

Biodynamisk landbruk er dessverre et litt rart og innholdsløst begrep for mange og burde kanskje hett noe annet. Jeg vil kalle det solidarisk landbruk. Man driver ikke bare landbruk, men man gjør det med et mål om å gi noe tilbake til jorda så man kan fortsette å drive landbruk også i fremtiden. Dette gjør man gjennom ekstensiv økologi-praksis med for eksempel vekstskifter og kompostering, men man har også i over hundre år, gjennom forskning og observasjon, utviklet metoder for å styrke livskraften i det levende. Altså i jord, planter, dyr og mennesker. De som har vært med på slakt forstår hvilken kraft jeg snakker om. Det er unektelig en livskraft som forsvinner når noe dør.

UNDRING

På BINGN blir det antroposofiske formidlet gjennom samtaler og forelesninger, og det skaper både diskusjon, entusiasme og undring. Det er en forholdsvis liten del av undervisningen, men samtidig tilstedeværende i alt vi gjør.

BINGN er en ikke-akkreditert utdanning så man kan ikke få lån og stipend i Lånekassen. Man får heller ikke studiebevisets goder eller offentlige papirer, men man får så mye annet.

Mine største undervisningsopplevelser har jeg hatt på Skillebyholm i Sverige. Der er tilgangen på fantastiske formidlere mildt sagt god. Jeg tror ingen av oss glemmer begeistringen som fylte rommet da Thomas Luthi viste oss de usedvanlig vakre, meterlange metamorfose-plansjene sine av en pion, eller roen som rådet da vi stod femten stykker rundt bikubene til Peter Schneider i bare sommerkjoler og shorts blant titusener av fornøyde bier.

BINGN er avhengig av økonomisk støtte for at vi som går der kun trenger å betale kr 15 000,- pr år. Hvis dette er noe du ønsker å bidra til, så send en mail til elizabethwirsching@gmail.com.

Eller hvis du ønsker å være med! Du finner søknadsskjema på www.bingn.org, og du finner oss også på facebook. 🍓

www.bingn.org

✳ BINGN er kunde i Cultura Bank



Holli mølle

✍ ARNE ØGAARD 📷 HOLLI MØLLE

Etterspørselen etter økologiske kornprodukter er sterkt økende. Mange vil også dyrke økologisk korn, og for at forbrukere skal få sine varer, kan vi glede oss over at flere møller er sertifisert til å bearbeide produktene. En av dem er Holli mølle ved Spydeberg i Østfold.

Mølla er bygget inn i driftsbygningen på gården, og de to steinkvernene står i den gamle stallen. Kvernsteinene kommer helt fra Etiopia, mens mølleanlegget er prosjektert av et dansk firma. Gründeren Trygve Nesje fikk også hjelp av den norske mølleveteranen Steiner Winsvold fra Ise, og han har ukentlig kontakt med nestoren blant nordiske økologiske møllere, danske Jørn Ussing Larsen.

Til nå har melet blitt håndpakket i poser, men Trygve viser stolt fram sin automatiske pakkemaskin som nå utfører det meste av prosessen. Han forteller at de har laget den selv og at han hadde gleden av å vokse opp i bestefarens mekaniske verksted hvor han fikk god trening i å løse praktiske problemer med de midlene som stod til rådighet.

Mølleanlegget ble bygget opp fra 2005 til 2007, og her som i andre gründervirksomheter ble det arbeidet mye for liten betaling i de første årene, men nå ser Trygve lyst på fremtiden. Det er

en økende etterspørsel, og han har 40 bønder som leverer til mølla.

LAVT GLUTENINNHOLD

Spelt har lenge vært populært, men nå øker interessen for emmer, som er en enda eldre kornsort. Moderne hvetesorter er avlet fram med mye gluten slik at bakerne lett kan bake luftige brød, men det høye gluteninnholdet har frembragt problemer hos mange forbrukere. Det varierer fra ubehagelig gassdannelse og magesmerter til alvorlige intoleransesyntomer og i verste fall cøliaki. For de med moderate plager har det ofte hjulpet å spise spelt, men nå har flere oppdaget at det går enda bedre med emmer. En fordel med disse gamle kornsortene er at de også gir en lavere stigning av blodsukkeret, noe som kan være vesentlig i en tid hvor stadig flere rammes av diabetes 2.

Å bearbeide uforedlede sorter er et hovedmål for Holli Mølle. Det er også viktig at produktene er sporbare og kortreiste. Den norske korndyrkingen er

”

Å bearbeide uforedledede sorter er et hovedmål for Holli Mølle. Det er også viktig at produktene er sporbare og kortreiste.



imidlertid væravhengig slik at i noen år må de importere mer korn i enn i andre, men vanligvis kan de levere norske kornprodukter til langt utpå våren. Som et unntak planlegges det nå også en langreistserie hvor en kan tilby sherpa-bygg og andre kornsorter som ikke kan dyrkes i Norge. Men det er også planer om nye norske produkter, som grøter, frokostblandinger og ertemel.

UTVIDET SAMFUNNSANSVAR

I dag er det 6 til 7 årsverk på gården, og Trygve er opptatt av å gi arbeidsmuligheter til folk som ikke så lett finner seg en plass i vårt samfunn. Han samarbeider med NAV og gir mennesker mulighet til å hospitere slik at de kan få prøvd seg i praktisk arbeid. De som fungerer, og det kan ofte være vanskelig å forutsi hvem, kan få fast ansettelse. I dag arbeider det folk der fra ulike nasjonaliteter og religioner på en arbeidsplass hvor det er «høyt under taket».

LOGISTIKK

Norge er et langt land med mange avsidliggende steder. Det er derfor en utfordring å få varene effektivt og rimelig ut til de mange helsekostbutikkene og andre som selger Holli Mølles produkter.

Den beste løsningen viste seg å være egne vogntog. Hver 6. uke sendes de ut med 30 til 40 paller egne produkter. På enkelte steder har forbrukerne gått sammen slik at de kan motta større leveranser. Holli Mølle leverer også til Norgesgruppen og til flere økologiske bakerier.

GÅRDEN

Holli gård har vært i Trygves slekt siden 1850 og drives nå av 6. generasjon. Selv følte han seg aldri helt bekvem med kunstgjødsel og sprøytemidler og la om til økologisk i 2001 da myndighetene viste vilje til å satse på denne jordbruksformen. Han driver uten husdyr, men samarbeider med andre gårder slik at han dyrker kløvereng som leveres til økologiske melkebruk i nabolaget og så får han husdyrgjødsel tilbake. 🌱

www.holli-molle.no

Se også Holli Mølle på Facebook.

✳ Holli Mølle er kunde i Cultura Bank



Økologisk mangfold fra bonde til marked

✍ JANNIKE ØSTERVOLD 📷 AGROSSIST AS

Det er ikke nok at småbøndene produserer økologiske råvarer av høy kvalitet – varene må også nå frem til forbrukerne, og forbrukerne må få lyst til å kjøpe dem. Dette vil Johan Kridih hjelpe til med, gjennom sitt firma Agrossist AS.

«Økologi og mangfold – det er noe vi trenger», sier Johan Kridih, og forteller at han nettopp har vært og levert kalkunegg fra småbruket sitt til en kafé. Han viser frem bilde av de vakre brunspettede eggene. «Du skaper en inspirasjon når folk får se et kalkunegg, og du får budt på mulighetene som ligger der ute. Det er kanskje noe av det jeg ønsker å leve i og spre.» Hans sterke engasjement for de økologiske råvarene startet med møte med villaksen i Altaelva, der han gjennom flere somre eksperimenterte fram oppskrifter til kokeboken «Kullinariske opplevelser fra Altaelva» og laget mat for laksemil-

lionærer. Da han kom tilbake til jobben som kjøkkensjef i Oslo og skulle jobbe med oppdrettslaks, så han forskjellen. «Jeg skjønte at det ikke spilte noen rolle hvilken restaurant du gikk på i Oslo, det var den samme laksen og den samme kyllingen.»

Johan Kridih har en imponerende bredde i matkunnskapene, med utdanning som konditor og baker, dessuten slakter, og i voksen alder har han utdannet seg til agronom. Han har arbeidet som kokk og kjøkkensjef, skrevet kokebøker og vært konsulent for nye restaurantkonsepter. Han har også arbeidet med emballasjeutvikling

og presentasjon av produkter. Og nettopp denne allsidigheten gjør at han kan hjelpe produsentene med å finne ut hva som skal til for at de skal få produktene sine ut til forbrukerne.

«Agrossist er i oppstartfasen. Vi ønsker å jobbe mot flere bønder og flere aktører og produsenter i Norge og være med på å utvikle deres produksjonslinjer og hjelpe dem med å nå et marked. Mange har bra produkter, men det mangler kanskje noe – det kan være emballasje eller smak. Vi ønsker å jobbe tettere med både primær og sekundærprodusenter. Det er utrolig mye bra der ute, men folk snakker for lite sammen.



Ofte er logistikk og transport også et hinder, men vi kan hjelpe til så de kan nå markedene», sier Johan Kridih.

Etter travle år som kokk og kjøkken-sjef i Oslo kjøpte han i 2009 et økologisk småbruk på Fåberg, der han har 40 mål med dyrket mark, mest grønnsaker og bær og litt urter. Det ledet til at han tok en toårig agronomutdannelse som voksen. Så startet han Agrossist AS.

Det passer godt med Johan Kridih's tankegang at virksomheten holder til i det gamle samvirkelagebygget på Fåberg. Han har tro på samvirkeinspirerte samarbeidsformer der Agrossist og produsentene kan ha åpne kalkyler og dele på kostnadene, slik at begge parter tjener penger.

Johan Kridih mener at matbransjen har for snevre kriterier for kvalitet. Som eksempel nevner han mel, som skal tilfredsstillende visse standardkrav for at bakerne skal kunne bruke det, eller kjøtt som skal ha en viss fettprosent. Men bakeren har mulighet til å justere oppskriften for å tilpasse den til råvaren, og forbrukeren kan godt være villig til å bruke kjøtt med annen fettprosent. På den måten kan man få utnyttet en større del av råvarene som produseres. Han mener at det på noen områder har gått tapt kunnskap både hos primær og sekundærprodusenter på grunn av at det skjer for lite samarbeid på tvers om produktutvikling. Han etterlyser også helhetstenkning, slik at et bærekraftig



produsert økologisk produkt ikke puttes i forurensende emballasje. Det er for mye fokus på volum og pris og for lite på kvalitet og reduksjon av matsvinn.

Johan ønsker seg et større mangfold i råvarene. «Hvis vi har en melkekvalitet, så er det innovativt å putte sjokolade i melken, men vi har ikke arbeidet med hovedingrediensen melk. I Sverige f.eks. kommer det melk som er differensiert på at kua bare har spist gras. Den type handel har vi ikke i Norge i dag.»

Han nevner også små fennikler, løk og poteter som delikatesser, som vi godt kunne betale mer for.

På spørsmål om hva han ville servert gjester på gården, svarer han: «Vi lager egen spekeskinke og fenalår, vi forsøker å holde vårt stabbur levende, det skal ikke være et sted med stresslesstoler. Vi tar frem lammepølse og spekeskinke, sammen med de gode, enkle grønnsakene fra gården.» Til dessert serverer han kanskje selvdyrkede bringebær, som han har 4 sorter av. Han har ikke stor produksjon, men dyrker mange forskjellige vekster. «Jeg er jo på en reise jeg også med agronomien, jeg er ikke noen mesterbonde, men det er gøy å prøve og feile. Vi er litt for ivrige til å plante og litt for dårlige til å luke, men det er bare å stå på. Hvis jeg mislykkes med noe, så blir det i hvert fall bra kompost av det.»

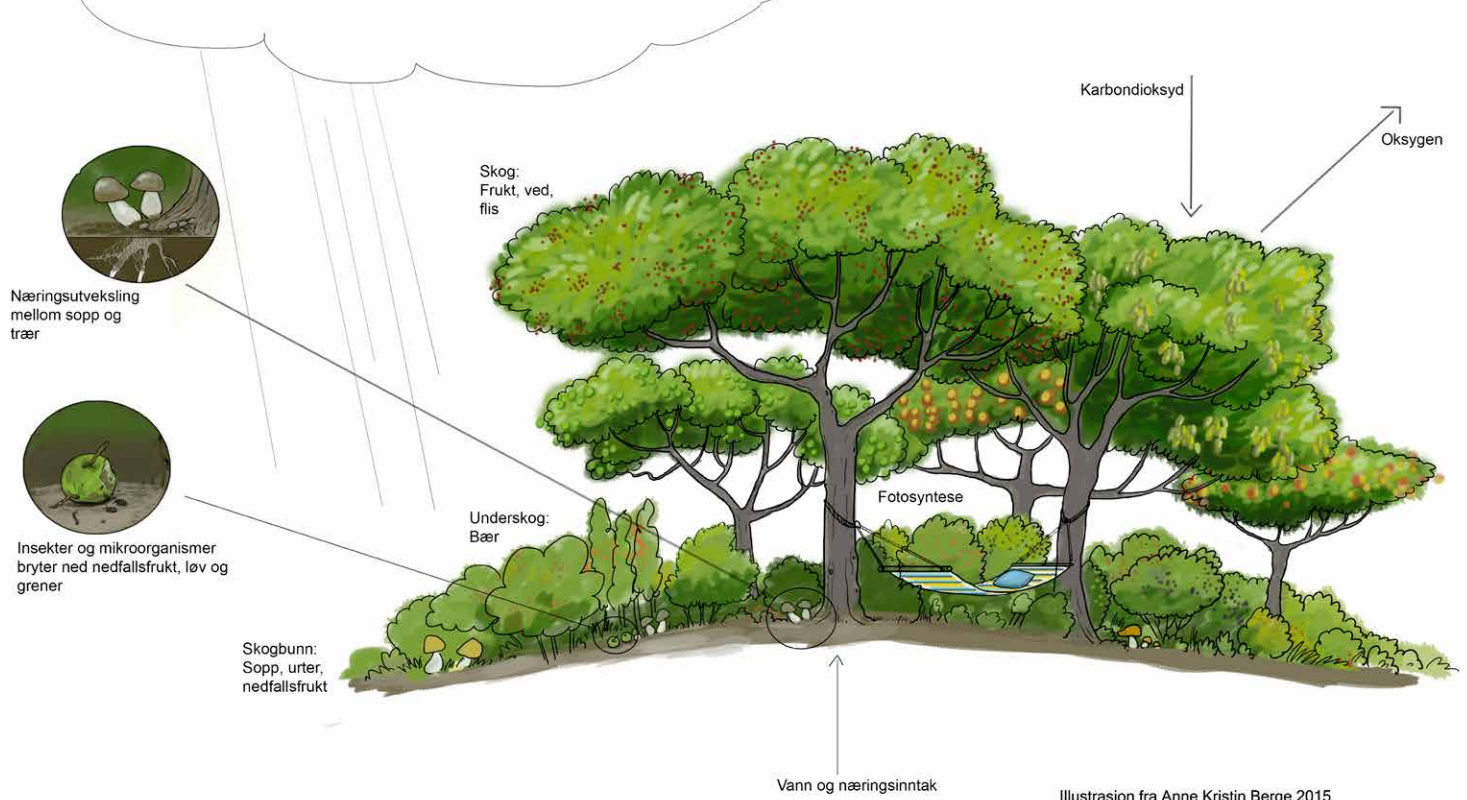
Selv om han er kokebokforfatter, sier han at han egentlig hater kokebøker,

fordi de undergraver folks selvtillit. Selv har han en liten kokebok med klassiske grunnoppskrifter som han bruker som utgangspunkt. «Jeg vil at folk skal lage mer mat, teste nye smaker. Men det fint å bruke kokebøker som inspirasjon. Mat handler om din personlige opplevelse, hva du synes er godt. Men vær litt kritisk til maten du handler. Det finnes jo veldig mye industriøkologisk produksjon der jeg stiller spørsmål om hvor mye næring det er i plantene, for de vokser fort.»

Johan er glad for at han tok skrittet til å utdanne seg til agronom og lære mer om primærproduksjonen. «Jeg skulle ønske at jeg hadde gått inn i det tidligere i livet, for jeg synes det er rasende gøy. Det er en lidenskap. Jeg har ikke nøkkeltort, sitter ikke på et kontor, jeg får et berikende liv, får mer frisk luft og sol. Jeg brenner for småbrukene, og vi trenger de små samvirkelagene til de små bøndene. Så vi får se hva Agrossist klarer å hjelpe til med. Det er jo vanskelig som grossist også, kundene vil ha stabile produkter, men da gjelder det å komme tilbake til dialogen så vi kan inspirere hverandre og drive en annen type produktutvikling. Det er ikke så lett, men visjonen er der.»

✱ Agrossist AS er kunde i Cultura Bank





Fruktskog

✏️ 📷 NINA BENTZEN, LANDSKAPSARKITEKT MNLA

Fruktskogen er en menneskeskapt nytteskog med spiselige vekster i alle lag. Ved å lære av naturen og bruke permakulturens prinsipper kan vi skape en matskog som i stor grad klarer seg selv og gir oss frukt, nøtter, bær, grønnsaker og urter mange måneder i året, samtidig som den har gunstig effekt på klimaet.

Forestill deg at du en sensommerdag vandrer inn i en skog hvor det henger moden frukt fra trærne, på buskene er det fristende bær i alle regnbuens farger, og luften er full av duftene fra alle urtene langs bakken. En fruktskog gir oss råvarer til vårt bord gjennom store deler av året etter hvert som den vokser og etablerer seg i takt med vår planlegging og innsats.

En fruktskog/matskog har skogen som forbilde og spiselige vekster som hovedinnhold. Målet er å ha en overvekt av vekster man kan høste av gjennom hele året, noe som er vanskelig å gjennomføre i Norge. Men med en helhetlig planlegging (permakulturdesign) kan vi forlenge sesongen for spiring og høsting. Har man et drivhus blir vinteren kortere og plantene får optimal start. Det at vi kan høste noe spiselig allerede i februar/mars gir oss ferske lokale råvarer og bidrar til et mer variert kosthold, redusert bruk av fossilt brensel til transport, og i tillegg har vi bidratt til å øke CO₂ opptaket som

i hovedsak skjer gjennom trær, busker og urter. Det handler om å velge flerårige planter som vokser i alle sjiktene og som samhandler godt både under og over bakken, som er til nytte for oss og i særdeleshet produkter som dekker vårt behov for mat i magen.

Jeg har administrert to fruktskogkurs, hos Parkens Grøde i Oslo og på Nedre Opsal gård i Lier, hvor stedenes ulike ressurser preger både planen og prosessen, men prinsippene er de samme. For landbruket kan en fruktskog også bli en del av et andelsbruk, i byene vil de fungere også som sosiale møteplasser.

Selv startet jeg med å rydde skogen rundt vår hytte i begynnelsen på 1990-tallet etter et kurs i permakulturdesign og plantet frukttrær, bærbusker og urter samt klatreplanter. En fruktskog kan etableres i ulike skalaer hvor man ut fra en helhetlig planlegging etablerer trær, busker og urter i suksessjon på stedets premisser.

I Norge ser vi i dag hvordan naturen tar over når færre driver et landbruk som forholder seg til naturens prosesser. Det blir mindre beitedyr og kultivering av landskapet slik det har vært praktisert siden siste istid. Dette har ført til at landsbygda gror igjen, og skogen tar over. Disse økosystemene som danner ulike skogsboniteter er det vi observerer og bruker som forbilder når vi søker å skape nye dyrkningssystemer i landbruket. Vi prøver å etterligne den ville naturens prosesser og skogenes selvopprettholdelse. En skog trenger ikke hjelp

fra mennesket for å utvikle seg og bestå over tusenvis av år. Skogen produserer sin egen gjødsel og er næringsgrunnlag for et yrende liv av sopper, planter, fisker, insekter, fugler og dyr, samtidig som den stabiliserer og balanserer vannkretsløpet og CO₂ i lufta. Skogen er en viktig ressurs både globalt og lokalt for alt liv vi mennesker er avhengig av.

En fruktskog/skoghage/matskog er et eksempel på hvordan vi bruker permakulturdesign for å etterligne en naturlig skog hvor plantene er beregnet på å være til nytte for oss mennesker samtidig som de utfyller flere funksjoner i fruktskogens økosystemer. De fleste trærne i en fruktskog er frukttrær og nøttetrær med en undervegetasjon dominert av bærbusker og flerårige spiselige urter og grønnsaker sammen med en bunnvegetasjon, som både er spiselig og har andre nyttefunksjoner for økosystemer over og under bakken. Fruktskogen er en form for blandingskultur bestående av mange forskjellige planter. De vokser i harmoniske økosystemer som også blir sterkere mot sykdommer og skadedyr fordi vi ikke tilfører gift og kunstige næringsstoffer. Alle plantene jobber sammen for å skape sunne, organiske og spiselige økosystemer.

POSITIV KLIMAEFFEKT

Ved å legge om fra et landbruk med ettårige planter til fruktskog vil det ha effekt på CO₂ opptaket, som vil ha en gunstig innvirkning på klimaendringene. I byene vil fruktskogene ha flere positive effekter både i form av å være luftrensende og sosiale møteplasser, samtidig som de generer lokale råvarer og bedre mikroklima for insekter og fugler.

Å gå inn i en av våre norske skoger en sommerdag har vel de fleste opplevd en eller annen gang i sitt liv. Kjent på dufter av mose og lyng, hørt fuglekvisper og summing fra libeller som flyr over vann, sett et dyr eller hørt en fugl kvitte i løvtaaket mens man vandrer på ulendte stier og skogsveier. Skogens ulike økologiske kretsløp gjør at den skjøtter seg selv, den klarer seg helt uten menneskets inngripen. Skogen er bolig for mange ulike små økosystem og er selv en del av de

større kretsløp på jorden. Skogene er også viktige biotoper for alt liv på jorden og påvirker CO₂ kretsløpet ved å balansere og rense luften som vi mennesker og dyr er så avhengige av for å puste og leve.

I permakulturdesign handler det om å observere skogens ulike former for kretsløp. Hvordan plantene får næringstilførsel via de ulike jordsmonn, som er dannet av mineraler, planterester, dyrs ekskrementer, bakterier, sopper, røtter og andre organismer under og over bakken. Hvordan fotosyntesen er med på å holde kretsløpene i prosess gjennom sykluser og årstider.

I Norge har vi vekstsoner eller herdighetssoner, som sier noe om hvor lang vekstsesongen for planten er og herdighet, hvor kaldt den tåler å ha det for å overleve vinteren. Sol og skygge, vind og terreng, vann og jordsmonn, drenering og næringstilgang er viktige naturlige faktorer for valg av vekster og for planleggingen av fruktskogen. I tillegg kommer veier, bygninger, kabler, forurensning og andre menneskeskapte elementer inn som påvirker designen. Våre behov og ønsker vil også være viktig for valg av planter. Når vi har en god design/plan og arbeide ut ifra, vil det være enklere å gjøre justeringer etter hvert som skogen er i vekst. Trær har røtter, men ikke føtter, så når man flytter et tre, handler det om metode, teknikker og tid. De fleste trær kan flyttes på, men ikke for ofte! Busker og flerårige urter kan flyttes oftere og sprer seg selv gjennom frø, knoller og stiklinger.

En fruktskog vil til slutt klare seg med minst mulig inngripen fra oss og gir et mangfold av grøde tilbake!

I England har Martin Crawford forsket på denne typen skog, Forest Garden, de siste 21 årene. Han kaller det også et CO₂-lagrende dyrkingssystem. 

Litteratur: Creating a forest garden, Martin Crawford
ISBN-13: 9781900322621

✱ **Levende Landskap** er kunde i Cultura Bank



Vi forbereder utplantingen i Parkens Grøde ut fra det vi i felleskap blir enige om å plante det første året.

Nytt fra Cultura

Et utvalg av nye utlånsprosjekter



Miljøbolig/gårdsbruk: Gry Aalde og Erik Røed har fått lån til rehabilitering av- og tilbygg til våningshuset på småbruket Kristofferbråtan på Sokna i Buskerud. Stedet skal tas i bruk som bolig/gårdsbruk med ulike aktiviteter knyttet til gårdsmatproduksjon, matundervisning og bærekraftig/økologisk landbruk med både dyrehold og plantedyrking. Planen er å etablere et matkultursenter, hvor folk i alle aldre kan oppleve den korteste veien mellom jord og bord, med tradisjonene i sentrum. Våningshuset er fra tidlig 1800 tall, og får blant annet vannbåren varme og solfangere, og tilbygget oppføres i aktivhusstandard. Arkitekt – Frederica Miller.

Stiftelsen Veien Ut er en livssynsnøytral stiftelse som bruker naturen som arena for behandling av rusavhengige. Cultura Bank har gitt lån til kjøp av en eiendom i Vestfold. www.veienut.no

Kulturhuset Hovtun AS eier og leier ut det tidligere rådhuset på Klokkekarstua på Hurum.

Planen er at største leietaker skal bli Oslofjorden videregående steinerskole. I tillegg skal bygget fungere som et kulturelt møtepunkt i bygda. Høstsesongen ble åpnet med gjenbruksmarked, og på høstprogrammet står bl.a. datahjelpkurs, kurs i toving og kurs for tenåringsforeldre.

www.kulturhusethovtun.no



Sønnavin AS importerer og selger økologisk, biodynamisk og naturvin fra sørlige Spania, området øst for Malaga. Vinene selges gjennom bestillingsutvalget og til restauranter.

Cultura Bank har avgitt bankgaranti som sikkerhet for fremtidig betaling av avgift. www.sonnavin.no

Agrossist AS og **Sansegården Olavsbråten** er omtalt i egne artikler annet sted i bladet.

Nytt fra våre kunder

Inspirasjonsbonde

Landbrukets ØKOLØFT er et samarbeid mellom Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Debio, DebiolInfo, Økologiske foregangsfylker, Norsk Landbruksrådgiving og Oikos – Økologisk Norge. Blant de 30 inspirasjonsbøndene som er valgt ut som gode forbilder og inspirasjonskilder finner vi Culturakunde Marielle de Roos, som driver Lofoten gårdsysteri på Saupstad gård i Lofoten. Gården har en allsidig produksjon, med geitemelk, ost, kjøttforedling, korn, høner, griser og grønnsaker. Flere av ostene fra gården har vunnet priser.

www.lofoten-gardsysteri.no



Foto: Christina Svanstrøm, Lofotposten

Ny mobilbankapp for Windowstelefoner

1. juli ble den gamle nettleserbaserte mobilbanken for Windowstelefoner lagt ned og ny mobilbankapp for Windowstelefoner kunne lastes ned fra Windows store.



Cultura avvikler betalingskort med bilde

Cultura Bank har besluttet å avvikle betalingskort med bilde, dette på bakgrunn av ressursbruk og kostnader ved å overholde sikkerhetskravene til legitimasjonsdelen av kortet. Fra og med 1. januar 2017 kan vi ikke lenger utstede kort med bilde til våre kunder. Eksisterende kort med bilde vil fortsatt være gyldige frem til de utløper.

Hvis du ønsker det, kan du bestille et siste kort med bilde mot et gebyr på kr 100,-. På den måten vil du ha legitimasjon på kortet ditt i tre år til. Vi må motta din bestilling senest 30. november 2016. Hvis ditt nåværende kort har utløpsdato 10/16 eller 11/16 vil det bli automatisk fornyet, og du trenger da ikke å foreta deg noe for å få et siste kort med bilde.

Norske myndigheter arbeider med å kunne gi sine borgere et nasjonalt ID-kort. I følge politidirektoratet er planen nå at disse skal lanseres medio 2018.

Tidsbank på Tøyen

I forbindelse med at Cultura Bank har gjennomført et idedugnadsprosjekt med tilskudd fra DIP (designrevet innovasjonsprogram) blir det i høst gjennomført et pilotprosjekt med timebanking på Tøyen i Oslo. Hensikten er å se hvordan timebanking kan styrke nettverk og sosiale relasjoner i Tøyenområdet og mobilisere menneskelige ressurser som ellers ikke ville blitt tatt i bruk. Hvis du utfører frivillig arbeid, opparbeider du en kreditt av timer, som du kan bruke til å bytte til deg nabetjenester fra andre i nettverket. Timene kan også doneres til et godt formål. Pilotprosjektet benytter en teknisk plattform som er utviklet av det sveitsiske firmaet TimeRepublik og er støttet av Cultura Bank som en del av DIP prosjektet. Timebanken er blitt omtalt både i Dagsavisen og på NRK Østlandssendingen og har i midten av august fått rundt 200 registrerte brukere. Det er mulig å melde seg på også for interesserte utenfor Tøyen. www.timerepublik.com/toyenunlimited



Kaja vil gjerne lære seg Photoshop



Julia kan undervise henne i 2 timer

Nytt fra våre kunder

Temakvelder om permakultur

ARRANGØR: Permakultur Oslo og Omegn Lokallag POOL

STED: Rødstua i Geitmyra skolehager i Oslo. Gratis og åpent for alle. Frivillig bidrag for mat og drikke.

Mandag 17. oktober kl.18.00–20.00 Visjonssirkel. Med Jan Bang.

Onsdag 16. november kl.18.00–20.00 Integral permakultur. Med Arild Ydersbond

Onsdag 7. desember kl.18.00–20.00 Fruktskog. Med Nina Bergitte Bentzen

KONTAKTPERSON: Nina Bergitte Bentzen nina@permakultur.no



Nytt fra Cultura Gavefond

Ingen vei utenom landbruket i Tanzania

✍ ERLING KROGH

Mer enn 75 % av befolkningen i Tanzania bor fremdeles på bygda. Der jobber 90 % av kvinnene og 85 % av mennene med landbruk, de aller fleste som småbrukere. Om lag en tredjedel av bygdefolket har inntekter under fattigdomsgrensen. I dag er det 55 millioner innbyggere i landet. Med en fødselsrate på 5 barn pr. kvinne vil det bo 110 millioner i landet i 2040. Vi vet at jorda er stadig mer utpint av lang tids ensidig dyrkning av for eksempel mais. Bruken av trekull til oppvarming og matlagning har ført til avskoging og erosjon. Likevel er det muligheter. Bedre bruk av lokale ressurser gjennom kompostering, samplanting i landbruk og treplanting kan både styrke jordas fruktbarhet og gi økte avlinger.

For å endre situasjonen trenger barna kunnskap om bærekraftig landbruk. Mgetas venner driver prosjekter i Uluguru-fjellene og er årets innsamlingsaksjon i Cultura Gavefond. Sammen med Solomon Nicholas og lokalbefolk-

ningen har Mgetas Venner, www.mgetasfriends.com, satt i gang dyrknings- og skolematprosjekter på barneskolene i de avsides landsbyene Kododo og Lukunguni med til sammen ca. 1000 elever. Elevene får nå lunsj 2–3 ganger i uka. Uten mat i magen er det umulig å lære. Ved siden av å lære bærekraftig landbruk gjør elevene det langt bedre i skolefagene når de lærer teori av gjøre praktiske oppgaver de kjenner seg igjen i. Dette prøvde samarbeidspartnerne først ut i to andre barneskoler i fjellene. I begge skolene økte andelen elever som besto den teoretiske 7. klasseeksamenen fra ca. 25 % til over 60 % på ett år.

I juli bevilget regjeringen i Tanzania 700 000,- kroner til lærerboliger ved ungdomsskolen der Mgetas venner har bygget jenteinternat. Også regjeringen verdsetter innsatsen i fjellene. Noen utro tjenere i det offentlige systemet forsøkte å inndra midlene ved å sette frist på 10 dager for lokalbefolkningens



Barn fra Kododo med hakker



Elever i sving i åkeren

bidrag – å grave og jevne ut grunnen for boligene. Som i eventyrene syntes dette som en umulig oppgave, men her kom midler fra Mgetas venner til nytte. Mer enn 250 arbeidere fra bygda fikk mat og lønn og jobbet intenst noen dager, og det er klart for bygging.

Ellers går pengene fra innsamlingsaksjonen i sin helhet til skolematprosjekter i nye landsbyer i fjellene og til oppbygging av utviklingssenteret for bærekraftig landbruk og entreprenørskap i Luale, som vi skrev om i Pengevirke 1/2016. Foreløpig har ikke et rødt øre gått til administrasjon. Disse utgiftene er dekket gjennom andre private midler. Barna i Uluguru-fjellene er takknemlige for alle bidrag.

✱ Mgetas venner er kunde i Cultura Bank

**Støtt Mgetas
Venner på
konto
1254 62 29821**



Cultura Gavefond er opprettet med utgangspunkt i verdigrunnlaget som Cultura Bank bygger på og har til oppgave å støtte utviklingsoppgaver innenfor bærekraftige og samfunnsnyttige formål. I dagens situasjon har Gavefondet begrensede midler til utdeling og kan støtte konkrete tiltak med beløp i størrelsesorden 3 000–15 000 kroner. Gavefondet gir ikke midler til drift.

Søkere må i tillegg til en beskrivelse av prosjektet legge ved budsjett, finansieringsplan og spesifikasjon av søknadsbeløpet. Søknad sendes til Cultura Gavefond c/o

Cultura Bank på e-post cultura@cultura.no eller i brev til Cultura Bank, Postboks 6800 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Søknadsfrister: 15. mars, 15. august og 15. november
Til deg som vil gi en gave:

Gavefondet mottar gjerne små og store gaver, månedlige innbetalinger og engangsbidrag til konto 1254 05 19208.

Aksjonen «Støtt Alm gård» mottar gaver på konto 1254 20 21258.

Aksjonen «Støtt Mgetas venner» mottar gaver på konto 1254 62 29821

Norge er 4,5 % økologisk

✍️ 📷 RAGNA KRONSTAD, OIKOS

Av alt jordbruksareal i Norge i dag er 4,5 % økologisk drevet. Det er mindre enn det var for 3 år siden, men det jobbes aktivt i landbruket for å få opp tallet. Norsk landbruk risikerer ellers at økologimarkedet dekkes av import.

Ut i fra økt interesse og fokus rundt økologisk korn og baking vil mange kanskje bli overrasket over at bare om lag 1 % av norsk korn er økologisk dyrket. Velger vi økologisk mel kan man derfor si at det er 99 % sjanse for at

det er importert mel. Og om du baker med norsk økologisk mel, så har du et virkelig eksklusivt produkt. Men det er i endring. Felleskjøpet, som er mottaker for norske kornbønder, søker nå flere økologiske produsenter som følge av at etterspørselen øker. Det samme gjør Gartnerhallen. Og Rema 1000 har nettopp kjøpt heløkologiske Kolonihagen og har annonsert at de skal bli best på økologisk mat i Norge.

Trenden er klar, om enn noe forsinket sammenlignet med lignende markeder i andre land: Etterspørsel etter økologisk øker. I 2015 økte omsetningen av økologiske mat- og drikkevarer med nesten 15 prosent. Det er i områdene

rundt de største byene i Sør-Norge at det omsettes flest økologiske matvarer, med Oslo på topp med 22 % av den totale økologiske omsetningen i dagligvarehandelen. Og det er grønnsaker det selges mest av.

Vi mangler fortsatt økologiske alternativer i store volumprodukter. Innen fjørfe og svin er utvalget svært lavt, og i 2015 var det en reell nedgang i økologisk svineproduksjon på 2,1 % Ikke rart økologisk ribbe er utsolgt hvert år!

ÅRLIG VEKST OG ØKT OPPMERKSOMHET

Globalt forventes en sterk økning i det økologiske matmarkedet framover. Ana-



Stadig fler forbrukere etterspør frukt og grønt som er dyrket økologisk



Anne-Line Randal (til høyre) og Anja Eilertsen (til venstre) driver den økologisk matbutikken Reindyryka i Bergen.

lytikere anslår en årlig vekstrate på 15%, ifølge en rapport fra Bioforsk Økologisk i 2014. (I dag Norsøk, Norsk senter for økologisk landbruk.) I de fleste områder i verden øker det økologiske arealet. De siste årene har økologiske metoder fått en større politisk oppmerksomhet som et virkemiddel til å hjelpe fattige bønder til å få bedre og sikrere avlinger. Rapporter fra FAO og uttalelser fra kommisæren for menneskerettigheten «retten til mat» har konkludert med at agroøkologiske dyrkingsmetoder har potensiale til å bekjempe sult og fattigdom. Men i dag skjer økologisk sertifisering i utviklingsland først og fremst med tanke på eksport.

FLERE NORSKE ØKOBØNDER

I Norge jobber nå landbruket sammen om Landbrukets Økoløft for å øke andel norskprodusert økologisk mat. Landbrukets Økoløft er et samarbeid mellom Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Debio, DebiolInfo, Økologiske foregangsfylker, Norsk Landbruksrådgiving og Oikos – Økologisk Norge.

Formålet med prosjektet er å bidra til økt produksjon av økologiske landbruksprodukter i Norge. Det er første

gang landbruksorganisasjonene går sammen i et forpliktende og systematisk samarbeid på dette området. Det unike med prosjektet er det konkrete samarbeidet på tvers av organisasjoner og fagmiljøer. Alle partnerorganisasjoner står samlet bak alle budskap og aktiviteter i prosjektet i et felles løft.

HVILKET POLITISK MÅL SKAL NORGE HA?

Konkret har regjeringen et mål om at 15% av produksjon og forbruk av mat skal være økologisk innen år 2020. Målsettingen innebærer at 15% av jordbruksarealet og 15% av husdyrholdet på nasjonal basis skal være økologisk. 15% av det totale norske forbruket, målt i omsetningsverdi, skal være økologisk. Forbruksmålet gjelder altså både norske og importerte varer. Det vektlegges at forbruksøkningen først og fremst skal være på norskproduserte varer.

Regjeringen begrunner målet om økologisk landbruksproduksjon med at driftsformen bidrar med kompetanse om agronomiske metoder som er positive for miljøet; bla. gjennom å redusere bruken av ikke fornybare ressurser og ved bruk av alternativer til kjemisk plantevern. Driftsformen bidrar også til

å ivareta biologisk mangfold. Regjeringen mener at økologisk landbruk har en spydspissfunksjon som kan bidra til å fremme et mer miljøvennlig jordbruk generelt. I tillegg til å ivareta spydspissfunksjonen skal 15%-målet bidra til å sikre forbrukerne et produktmangfold.

I høst skal regjeringen legge fram en ny landbruksmelding. Det er knyttet spenning til hvilke politiske mål som vil bli satt for økologisk landbruk.

LAND VI KAN SAMMENLIGNE OSS MED:

EU har 5,6% økologisk areal, Østerrike har 19,7% økologisk areal og Sverige har 16,5% økologisk areal. Den svenske regjeringen vedtok i 2006 et mål om at 25% av maten i offentlig sektor skulle være økologisk innen 2010. I 2013 utgjør de økologiske innkjøpene i offentlig sektor 23% av det totale matinnkjøpet. Sverige er derfor nær ved å nå det økologiske forbruksmålet. 🍀

www.oikos.no

Bildene til artikkelen er fra den økologiske matbutikken Reindyryka i Bergen.

✳ Oikos - Økologisk Norge er kunde i Cultura Bank

Framtida er biodynamisk!

✍ DAG BLAKKISRUD 📷 BIOLOGISK-DYNAMISK FORENING



Dr. Ibrahim Abouleish med ny T-skjorte. Prinsippene i det biologisk-dynamiske landbruket bygger på 'Landsbrukskurset' som Rudolf Steiner holdt i 1924 da det moderne landbruket med bruk av kunstgjødsel og sprøytemidler var i sin spede begynnelse. Steiner advarte mot følgene av at jordbruket trekkes ut av naturens sammenheng. I det biodynamiske landbruket tilstreber gårdbrukeren å forstå naturens livsrytmer og prosesser for å forbedre og styrke jordkvaliteten.

I sommer ble det mye oppmerksomhet om FNs rapport om handel og utvikling. Den fastslår at verdens befolkning ikke kan ernæres ved utvikling av mer industrijordbruk, men at løsningen på matforsynings- og miljøutfordringene ligger i små familiedrevne landbruk.

I dette perspektivet kommer biodynamisk landbruk i et helt nytt lys. For ikke lenge siden var den egyptiske biodynamikeren dr. Ibrahim Abouleish på besøk i Norge. Først hos Biologisk-dynamisk Forening, deretter på en konferanse der bl.a. medlemmer av Nobelkomiteen og regjeringen var med. Om kvelden var det middag hos kronprinsparet på Skaugum. I en samtale ble Abouleish spurt: «Biodynamisk er vel og bra, men det kan jo ikke løse verdens matvareutfordringer?» Han svarte: «Jo – bedre enn noen annen kjent metode!»

Biologisk-dynamisk landbruk bygger på en kretsløpsmodell, der gjødsel fra husdyr og avfall fra gård og drift komposteres. Metoden forbedrer dyrkingsjorda, skaper produkter av høy kvalitet, er klimavennlig og bidrar til bedre miljø. Biodiversitet og dyrevelferd ivaretas sammen med gode arbeidsforhold for mennesker.

DEMETER – DE BIODYNAMISKE BØNDENES EGET VAREMERKE

Nylig møttes biodynamikere fra hele verden på Demeter Internationals årskonferanse. Det ble presentert framgang fra alle land. Brasil, Argentina, New Zealand, Kina og India – fortellingen er den samme: interessen for biodynamisk metode øker. Det holdes kurs og drives utdannelser, det eksporteres, selges og omsettes, og Demeter har utviklet seg til å bli et stort internasjonalt solidaritetsprosjekt. I dag er det om lag 4 600 virksomheter som driver biodynamisk på verdensbasis.

VEKST OGSÅ I NORGE

Her i Norge er det også framgang i det biodynamiske miljøet. 4–5 nye gårder er i veiledning for å legge om til biodynamisk drift. Det er utarbeidet nytt regelverk for Demeter i Norge, og styret i Biologisk-dynamisk Forening arbeider med å etablere et nytt engros-tiltak for Demeter-varer. Utdanningstiltaket BINGN, som er en treårig utdanning for folk som vil bli biodynamisk bonde, har nå om lag 20 studenter, og blir regnet som svært vellykket. Tiltaket er nordisk, men administreres av Biologisk-dynamisk Forening. 💧

Grønn diskurs

✍ ARNE ØGAARD

Svein Hammer er sosiolog og forsker i norsk politisk kultur. Han har vært aktiv i Høyre og senere i utvikling av Miljøpartiet De Grønne (MDG), men har nå vendt tilbake til sin forskerposisjon hvor han prøver å belyse det som skjer. I boka Grønn politikk tar han utgangspunkt i det han kaller diskurser og definerer det som omskiftelige prosesser hvori virkeligheten møtes, bearbeides, representeres, ordnes og gis retning. Slik jeg oppfatter det så dreier det seg i denne sammenhengen om å belyse hvordan de politiske partiene forholder seg til miljøproblemene og i større eller mindre grad bestreber seg på å finne en miljøvennlig retning.

Boka innledes med 65 siders historisk skisse av utviklingen til det moderne forbrukersamfunnet. I den norske modellen har dette foregått i et samspill mellom næringslivet, staten og arbeidslivsorganisasjonene. Alle har ønsket høyere materiell velstand. En slik skisse må selvsagt bli mangelfull. Jeg savner det internasjonale perspektivet, mer om reklamebransjens innflytelse og noe om hvordan utviklingen av et rent materialistisk livssyn har preget nordmenns verdivalg.



I neste del får vi en oversikt over den grønne tenkningens utvikling fra Rachel Carson via Arne Næss til pave Frans. Det har skjedd en utvikling fra natur- og miljøvern til et mer helhetlig økologisk syn. «Det vesentlige her er ikke hvilke regler vi følger, men at vi utvikler en indre visshet om at naturen må beskyttes og ivaretas mer enn tidligere. (...) Slik kan en økologisk bevissthet utvikles, der vi ser vår eksistens i relasjon til naturen, og der vi innser at også mennesket må kunne utfolde seg – men ikke som herskere».

Dette er tanker som i større eller mindre grad har trengt inn i manges hoder, og i tillegg har vi fått bærekraftbegrepet, som understreker at vi må ta

vare på jorda og dens ressurser også til fremtidens mennesker. På hvilken måte slike verdier har fått gjennomslag i norsk politikk og i hvilken grad de har blitt prioritert i forhold til kravet om økt økonomisk vekst blir så grundigere belyst blant annet i forhold til MDGs prinsippprogram, Stoltenberg-regjeringens Perspektivmelding og i forhold til ideologiene liberalisme, sosialisme, anarkisme, feminisme og konservatisme. Hvis en legger godviljen til, kan det finnes grunnlag for en grønn politikk i alle disse ideologiene. Det er derfor ikke overraskende at det strømmet til folk fra helt ulike retninger da partiet MDG begynte å få større oppslutning. Den meste interessante delen av boka for meg er den som skildrer møtet mellom disse ulike menneskene i det nye miljøpartiet og deres bestrebelser på å utarbeide en felles politikk. Det dreier seg jo ikke bare om forskjeller i politiske ideologier, men også om helt ulike menneskesyn. Hit kom materialister som tenkte ingeniørmessig og effektivt og og andre med et mer spirituelt livssyn og anarkistiske holdninger. En målsetting burde være å skape rom for et mangfold under et overordnet mål, men boka viser ikke i hvilken grad dette har vært en bevisst bestrebelse.

Denne boka gir ikke noen oppskrift på en grønn politikk, men den belyser sentrale elementer og utfordringer som må bearbeides i utformingen av en slik politikk. Selv om mye viktig er med, savner jeg impulser fra økologisk økonomi og fra tregreningstenkingen, men det er vel dessverre slik at disse ideene i liten grad har nådd fram til det politiske stridsfeltet.



Svein Hammer
Fra evig vekst til grønn politikk
Samfunnsutvikling i brytningen
mellom tre diskurser
Vidarforlaget 2016
ISBN: 9788279903369

Det gode, grønne liv

✍ ARNE ØGAARD

«Vi vet hva vi må gjøre, men vi vet ikke hvordan vi skal bli gjenvalgt når vi har gjort det»

Uttalelsen stammer fra Europakommisjonens president Jean-Claude Juncker. Eivind Hoff-Elimari vil gjerne hjelpe ham å utforme en miljøpolitikk som kan få velgernes oppslutning. Etter å ha vært innom flere politiske partier og jobb i Bellona, er han nå ansatt i Forskningsrådet og medlem i Miljøpartiet De Grønne. Han argumenterer for at det ikke er nok med teknologiske løsninger eller 'grønn økonomisk vekst' for å løse dagens miljø- og klimaproblemer. Vi må få ned forbruket og vise at vi kan leve godt med et lavere forbruk. Et viktig skritt vil være å komme bort fra BNP



”

Vi må få ned forbruket og vise at vi kan leve godt med et lavere forbruk. Et viktig skritt vil være å komme bort fra BNP (bruttonasjonalprodukt) som mål på samfunnsutviklingen.

(bruttonasjonalprodukt) som mål på samfunnsutviklingen. Vi må i større grad måle det som betyr noe for oss som mennesker.

Første del av boka gir mye informasjon om uheldige sider av dagens økonomi, om BNPs svakheter og om bestrebelser på å utvikle alternative målemetoder. Bhutan er kjent for å måle brutto nasjonal lykke. I deres spørreundersøkelser finnes interessante spørsmål som «Tar du karma i betraktning hver dag?», «Hvor ofte har du følt deg sjenerøs de siste ukene?» og «Hvor ofte har du følt deg misunnelig de siste ukene?» Men alt er ikke bare lykke i Bhutan, et land som brytes mellom gamle tradisjoner og en moderne utvikling. Eivind Hoff-Elimari tilbragte i 2014 seks uker som frivillig på Bhutans universitet og gir et fylldig og nyansert bilde både av utfordringene og det positive i dette landet.

Forfatterens råd for fremtiden er å styrke betydningen av lokalt demokrati og engasjement. Blant flere eksempler beskrives «Bærekraftig liv på Landås», som viser hvordan man i Bergen har fått til miljørettede og sosiale aktiviteter i et lokalmiljø.

Et annet tiltak er å prioritere mer fritid framfor lønnsvekst. I den sammenhengen blir det litt misvisende å beskrive de trønderske Tine-arbeiderne som gikk ned til 6-timers arbeidsdag, men fikk beholde lønnen. Men eksempelet er likevel interessant fordi det viser betydningen av medarbeiderinnflytelse på arbeidsplassen.

Andre tiltak er å innføre 'karbonavgift til fordeling' (KAF), en mye omdiskutert avgiftsform som få av dagens politikere vil gå inn for. Men Hoff-Elimari gir reflekterte eksempler på hvordan dette kan gjøres på en rettferdig måte i Norge. Han argumenterer også for progressiv forbruksskatt og for at det må bli slutt på skattefrihet for reklameutgifter. Til slutt nevner han kort betydningen av å få hevet den etiske bevisstheten hos skoleelevene.

Eivind Hoff-Elimari har omfattende kunnskaper og gir gode beskrivelser av mennesker og steder han møter. Det er mye innsikt å hente i denne boka, men det er neppe nok til å løse de store utfordringene som ligger foran oss både politiske og holdningsmessige. Disposisjonen av boka er også noe skjev. Det blir mye problembeskrivelse og Bhutan, men det kunne godt vært flere eksempler på inspirerende tiltak som er i gang i Norge.



Eivind Hoff-Elimari
Gull eller grønne skoger?
Politikk for det gode liv
Res Publica 2016
ISBN: 9788282260473

Hva skjuler seg i London City?

✍ ARNE ØGAARD

På oppdrag fra The Guardian ble den nederlandske antropologen Joris Luyendijk sendt for å utforske 'befolkningen' i Londons finansssentrum. Et påskudd for samtalen var å forstå mer av bakgrunnen for finanskrisen i 2008. I forhold til å forstå denne krisen, dens ringvirkninger og spillet i finansøkonomien tilfører hans bok *Svømme med haier* lite nytt. Til det er fremstillingen for springende og lite grundig, men et interessant moment er hvor stor frykt denne krisen skapte i Londons finansmiljø. Mange så for seg en dominoeffekt hvor hele det globale finansmarkedet kunne kollapse.

Bokens sterkest side er de knappe skildringene av de mange menneskene. Det viste seg å være en vanskelig oppgave å finne villige intervjuobjekter fordi alle hadde en sterk frykt for å kunne sette seg selv og sitt firma i et dårlig lys. Dette er en verden uten rettigheter for arbeidstagerne. Når som helst kan det komme en sikkerhetsvakt og følge deg ut, og da er nøkkelt kortet ditt deaktivert for alltid. Dette er også en verden hvor det forutsettes at du stiller opp uten protester. Vanlig arbeidstid kan være fra 7 til 21, og når sjefen sender en melding, må du uansett kunne stille opp. I verste fall kan du etter en natt på jobb



bare rekke hjemom til en dusj før du tar en taxi tilbake.

Her som i andre 'befolkninger' er det mange 'samfunnslag', men de som lever på toppen, sjefene og de dyktigste traderne har millionlønner. Men hva er det egentlig som driver dem? De fleste avviser at det er grådighet, men peker i stedet på maktbegjær og trangen til å vise at du er blant samfunnets elite. For folk som selger og kjøper verdipapirer og har store krav om høy fortjeneste er også selve spenningen en viktig drivkraft. Her kan konkurranseinstinktet få fullt utløp. Det er også åpenbart at noen nærmest blir besatt av trangen til stadig mere penger. Penger som ofte sløses bort. Moralske betraktninger er

det lite rom for, og det avsløres at folk fristes av innsidehandel og andre ulovligheter. Men mest av alt virker det som systemet fanger. Folk blir grepet av noe som det kan være vanskelig å komme ut av før du en dag brått står på gaten med et nøkkelt kort som ikke virker.

Blant de ca. 200 intervjuobjektene er det likevel mange ulike synspunkter på hvordan livet i 'City' egentlig er. Det hender også at noen slutter frivillig.

”

Bokens sterkest side er de knappe skildringene av de mange menneskene. Det viste seg å være en vanskelig oppgave å finne villige intervjuobjekter fordi alle hadde en sterk frykt for å kunne sette seg selv og sitt firma i et dårlig lys.



Joris Luyendijk
Svømme med haier
En reise i finansverdenens innerste sirkler
Arneberg forlag 2016
ISBN 9788282201414

Som en av dem sa: «Man bidrar ikke med noe. I 10 år har livet mitt dreid seg om tall på en skjerm. Det kan da ikke være sunt å drive med sånt for lenge.» Han lengtet etter å være med på å bygge opp noe konkret, mens andre følte at det de gjorde var viktig for landets økonomi. Noen grundig drøftelser av finansøkonomiens betydning eller uheldige virkninger for samfunnet gir denne boka ikke. Boka gir ført og fremst små innblikk i menneskene som lever i dette 'samfunnet', og mange av dem opplever at de er helt vanlige folk som gjør en akseptert jobb.

Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar

Arne Næss

✍ PROFESSOR OVE JAKOBSEN, SENTER FOR ØKOLOGISK ØKONOMI OG ETIKK, HANDELSHØGSKOLEN I BODØ

INNLEDNING

Arne Næss hevdet at menneskene er de første vesener på jorden som er intellektuelt rustet til å velge å leve i likevekt med naturen og til å vise omsorg for naturens mangfold. Den alvorlige situasjonen samfunnet står overfor skyldes; «En dyp forankret materiell produksjons- og forbruks-ideologi og praksis». Tannhjulene har trukket oss inn i det maskineri vi trodde var vår slave. Innenfor dagens økonomiske system brukes den mentale energien til å skape nye behov, fange inn nye kunder og suggerere folk til økt materielt forbruk. Maskinen synes å forde en forvridd livsinnstilling som fører til vantrivsel og rastløshet. Krisen bidrar, i følge Næss, til at stadig fler er villige til å åpne sinnet for nye kilder til et meningsfullt liv. Definisjonen av et meningsfullt liv er inspirert av Spinoza og Gandhi, som påpekte at den viktigste utfordringen vi står overfor er å komme nærmere oss selv, vårt sanne vesen. For å oppleve tilhørigheten med alt levende må vi være dypere tilstede i våre egne liv.

SPINOZA

Arne Næss trekker beskrivelsen av 'utvidelse av vennskapskretser' frem som et særlig inspirerende trekk ved Spinozas filosofi. Vennskapskretsen inkluderer de mennesker man føler med i gleder og sorger. «Det gode samfunn kan, slik Spinoza ser det, betraktes som et samfunn der vennekretsene er utvidet og slått sammen til et hele». I tillegg la Spinoza vekt på betydningen av et enkelt levesett for å oppnå indre ro og dermed det gode liv.

GANDHI

Gandhi var aktivist og mente at når noen ble behandlet grovt urettferdig, var det hans plikt å bidra aktivt for å forhindre uretten gjennom ikke-voldelige metoder. Han hevder at man aldri skal bruke vold mot levende, følede vesener. Grunn tanken er at vold avler vold, og hat avler hat. Gandhi setter 'felleskapsloven' og 'jungelloven' opp mot hverandre og mener at på lengre sikt vil 'jungelens lov' bli oppgitt til fordel for felleskapslovens vektlegging av konstruktivt samarbeid.

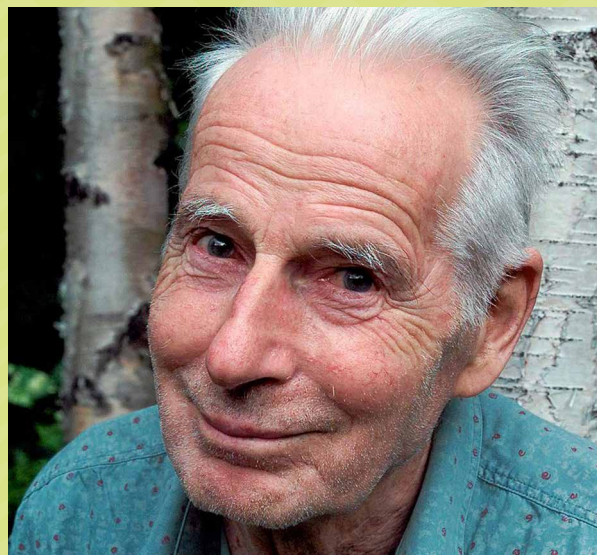
ØKOSOFI

Økosofi er et filosofisk grunnsyn som beskriver naturen som en organisk helhet, der menneskene inngår som integrerte deler. Økosofi er en normativ disiplin som definerer regler og prinsipper for menneskets forhold til hverandre og til naturen.

Biografi

Arne Næss (1912–2009) avla magistergraden i filosofi ved Universitetet i Oslo i 1933 etter studier i Oslo og Paris. Deretter studerte han i Wien 1934–35. Der ble han kjent med sentrale filosofer innenfor den logiske positivismen (Wienerkretsen). I 1936 disputerte Arne Næss for dr. philos graden. 27 år gammel ble han ansatt som professor i filosofi ved Universitet i Oslo. Gjennom sitt sterke engasjement for utviklingen av examen philosophicum har Arne Næss hatt stor innflytelse på universitetsutdannelsen i Norge. Han er også kjent for sitt sterke engasjement for å forstå og løse det moderne samfunnets utfordringer og problemer.

I 1973 publiserte Arne Næss boken *Økologi og filosofi* hvor han lanserte skillet mellom grunn og dyp økologi. I 1984 utarbeidet han sammen med George Sessions en dypøkologisk plattform i 8 punkter. I 1986 oversatte og redigerte David Rothenberg boken *Ecology, community and lifestyle*. Arne Næss etablerte det vitenskapelige tidsskriftet *Inquiry* i 1960. I 1996 ble han tildelt Svenska Akademiens pris.



I overensstemmelse med Spinozas beskrivelse av vennekretser skisserer Arne Næss samfunnet som en rekke sirkler med stadig større omfang. Innerst er solidaritet med slekt og nærsamfunn. Deretter kommer solidaritet med hele menneskeheten: humanismen. Den ytterste er solidaritet med hele økosystemet. Konsekvensen blir et klasseløst samfunn der rettferdighet preger samspillet ikke bare mellom mennesker, men også overfor dyr, planter og mineraler. «Liv blir ikke satt i et motsetningsforhold til død, men oppfattes som samvirke med omgivelsene, det livgivende miljø». Mottoet er: Lev et rikt liv med enkle midler.

GRUNN OG DYP ØKOLOGI

Næss skiller mellom grunn økologi og dyp økologi (økosofi). Har poengterer forskjellene gjennom tre hovedpunkter:

1. Dypøkologi hevder at alt i naturen har verdi i seg selv. Innenfor grunn økologi står mennesket utenfor og over naturen. Alt i naturen får verdi ut fra om det har verdi for mennesket. Når naturen reduseres til et middel for menneskelige formål, mister den sin egenverdi. Rovdrift på naturressurser blir resultatet.
2. Dypøkologi bygger på et holistisk grunnsyn, som påpeker at vi ikke kan betrakte elementer i naturen i isolasjon. Alt henger sammen med alt samtidig som alt endrer seg kontinuerlig. Det er en feilslutning å oppfatte verden som noe som utgjøres av atskilte og separate ting uten noen forbindelse med hverandre slik den grunne økologien forutsetter.
3. Dypøkologi erstatter målet om materiell vekst med bærekraftig utvikling. Grunn økologi aksepterer den dominerende forutsetning om at økonomisk vekst er en målsetting som man ikke stiller spørsmål ved. Den kan derfor være kritisk til rådende økonomisk politikk, men uten å stille grunnleggende spørsmål ved det økonomiske system og måten det fungerer på. Dypøkologi leter etter de fundamentale årsakene til økologiproblemene i samfunnsstrukturene og i kulturene over hele verden.

EN NY ØKONOMI

Dypøkologien setter spørsmålstegn ved tradisjonelle tanke-modeller og foreslår et alternativ til disse. Arne Næss påpeker at den dominerende økonomiske ideologi, som bygger på økende produksjon og forbruk, er uøkologisk og at den ikke kan fortsette. Det er derfor nødvendig å endre den dypt forankrede normen som sier at mer forbruk er bedre enn mindre. Et viktig poeng i Arne Næss' kritikk av vekstideologien er at det må utvikles en null-vekst økonomi basert på; 'desentralisert produksjon, med høy grad av selvberging og vekt på meningsfullt arbeid på fysisk og sjelelig sunne arbeidsplasser nær bolig, slekt og venner'. I følge Næss gir ikke økt BNP (brutto nasjonalprodukt) noen garanti for at det som produseres fører til høyere livskvalitet. 'Growth in GNP does not imply any growth in access to intrinsic values and progress along the course of Self-realisation'. Selvrealisering med stor S indikerer at det ikke er snakk om det egosentriske

Dypøkologiens plattform – 8 punkter

1. Utfoldelse og velferd for alt menneskelig og ikke menneskelig liv på jorden har en verdi i seg selv, som er uavhengig av nytteverdi for menneskelige formål.
2. Rikdom og mangfold i Jordens livsformer, inkludert former for menneskelige kulturer, har iboende verdi.
3. Mennesket har ingen rett til å redusere dette rike mangfoldet med mindre det gjøres for å tilfredsstille vitale behov.
4. Menneskelivets og menneskekulturenes trivsel er forenelig med en vesentlig mindre befolkning. Rikdommen og mangfoldet av andre levende vesener er avhengig av det.
5. Menneskenes nåværende inngrep i den ikke-menneskelige naturen er hemningsløs og uten måtehold, og dette forverres hurtig.
6. De foregående punktene indikerer at det er nødvendig med forandringer i den dominerende måten menneskene til nå har opptrådt på i forhold til Jorden som helhet. Dette innebærer en omlegging av politikken som vil berøre grunnleggende økonomiske, teknologiske og ideologiske strukturer.
7. Den ideologiske endring vil være å oppvurdere livskvalitet heller enn å knytte an til økende levestandard.
8. De som slutter seg til de foregående punktene har en forpliktelse til, direkte eller indirekte å prøve å virkeliggjøre nødvendige forandringer.

selvet, men et utvidet selv i overensstemmelse med ideen om vennekretser. Samhandling med andre er viktig for å realisere Selvet. Tendensen til å måle alle verdier på en pengeskala har ført til ensretting og forflating av sosiale relasjoner.

Aktuelle tiltak kan for eksempel være; redusert forurensning, rettferdig fordeling av goder, befolkningsoptimering, klasseløshet, selvbestemmelse, desentralisering, kompleksitet, mangfold, utvikling av lokalsamfunn og økt grad av selvberging.

AVSLUTNING

Endring forutsetter både mentalitetsendring og dyptgripende systemendring. Modifikasjon av det eksisterende system er utilstrekkelig. «Det må erstattes med et som er forskjellig fra grunnen av». Arne Næss avliver myten om at vi alle er i samme båt. Han hevder; «vi er ikke 'alle i samme båt', tvert om er det snakk om (minst) to forskjellige båter, og den ene trekker den (eller de) andre med seg på katastrofekursen». Det er snevre økonomiske maktgrupper, representert ved de flernasjonale storkonsernene, som leder an i utviklingen. 🍃

Penger er som gjødsel

✍ ARNE ØGAARD



I økologisk jordbruk er kretsløp et sentralt begrep. Det gjelder å tilbakeføre mest mulig organisk materiale til jorda, noe som kan gjøres i form av kompost. Spesielt god gjødsel får en av gras og kløver som har passert husdyrmagen. Men det er også et større kretsløp hvor plantene binder karbondioksid i fotosyntesen, belgvekster fikserer nitrogen fra lufta og mikrolivet frigjør næringssalter fra mineraljorda. En økologisk bonde må ut fra sin innsikt pleie disse prosessene på en best mulig måte. Det gjelder at stoffer ikke går tapt og skaper forurensing.

I økonomien strømmer pengene i mange komplekse kretsløp. Et problem er imidlertid at disse strømmene har en tendens til å konsentrere seg slik at de som har mye får mer og de som har lite får mindre. Mye innsikt brukes på å skaffe pengemessig avkastning. Høy avkastning kan gå på bekostning av både sosiale og miljømessige forhold, men vi kan alle bidra til at pengene strømmer dit hvor de skaper gode ringvirkninger. Vi kan velge politikere som prøve å styre pengestrømmen med lover og skatter, og vi kan bidra direkte både som forbrukere og innskytere.

Cultura Bank er opprettet for at de pengene vi ikke selv bruker i kortere eller lengere tidsrom skal strømme til mennesker med gode initiativ. Det kan være bønder som vil dyrke økologisk, møllere og andre som vil foredle økologiske varer og virksomheter som vil omsette økologiske produkter.

For at vi skal få innsikt i hva pengene våre gjør når vi ikke bruker dem selv må vi vite hva penge-

ne lånes ut til. Hos Cultura og andre som tilhører gruppen etiske banker, er gjennomsiktighet et grunnprinsipp. Låneprosjektene presenteres på bankens hjemmeside og i dette bladet.

På alle områder vil moderne mennesker betrakte seg som frie og selvstendige, men som forbrukere blir vi både av myndighetene og ofte også av oss selv betraktet som lett bedøvede vesener, som kun kjøper billigst mulig og selger dyrt. Vi har imidlertid mulighet til å tenke oss om og ta selvstendige valg. Hver gang vi bruker penger skaper vi ringvirkninger i samfunnet ved at vi påvirker hvor pengene strømmer. Ved å betale litt ekstra kan vi bidra til at noen får en mer rettferdig lønn, ved å gi avkall på høy rente kan vi bidra til at gründe-

re får lån de kan leve med. I det hele tatt er det i dag viktig å kjøpe økologiske varer, ikke bare for jordas, husdyras og vår egen helse, men også for å skape fart i omsetningen. Det vil øke produksjonen, senke prisene og bidra til friskere varer i butikene.

Penger er som gjødsel, de kan bidra til vekst av nye og gode initiativer. Forbrukspengene våre bidrar til å

”

Cultura Bank er opprettet for at de pengene vi ikke selv bruker i kortere eller lengere tidsrom skal strømme til mennesker med gode initiativ. Det kan være bønder som vil dyrke økologisk, møllere og andre som vil foredle økologiske varer og virksomheter som vil omsette økologiske produkter.

holde virksomheter i gang, og innskuddspengene våre gjør at virksomheter kan få lån til å etablere noe nytt. Men det finnes også aktiviteter som trenger frie gavepenger. Det gjelder BINGN som er omtalt i bladet, jenteskolen i Tanzania, som er årets hovedprosjekt for Cultura Gavefond, og mange andre tiltak som ikke er opprettet for å gi økonomisk avkastning.

5 kjappe om norsk landbruk:

1. HVA ER NÅTIDENS STØRSTE VRANGFORESTILLING OM NORSK LANDBRUK?

At norsk jordbrukspolitikk er annerledes enn i resten av verden.

2. HVA BETYR MATSIKKERHET I NORGE (FOR DEG)?

At vi har trygg mat og nok mat under alle omstendigheter.

3. DU SIER NORSK JORDBRUK LIDER AV VOLUMSSYKE. FORKLAR.

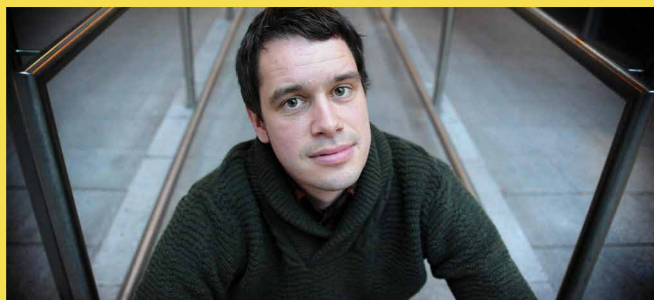
Jordbrukspolitikken svar på alle problemer er «produser mer». Det har vært fokus på billig kraftfor, investeringsstøtte til store fjøs, tilskudd til volum istedenfor ressursgrunnlaget, driftsøkonomien og markedet og de politiske målene med landbruket. Det har gjort at jordbruk verken er økologisk, økonomisk eller sosialt bærekraftig.

4. KONVENSJONELL NÆRINGSOVERSKUDD ELLER ØKOLOGISK AVLINGSUNDERSKUDD?

Måten maten produseres på, er avgjørende for matkvaliteten og måloppnåelsen med jordbrukspolitikken. Jordbruk er bruk av jord. Måten vi bruker jorda på er kjernen. Det er dette som er viktig. Ikke kampen mellom 'økologisk' og 'konvensjonell'.

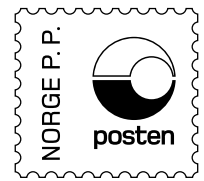
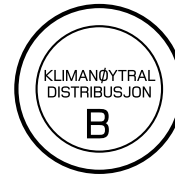
5. DIN BESKJED TIL LANDBRUKSMINISTEREN:

Ikke vær en kjiip status quo-lakei for Leif Forsell og kommunikasjonsfolkene i Landbruksdepartementet.



Svenn Arne Lie er statsviter og tidligere landbruksforsker, en av forfatterne av boka En nasjon av kjøttthuer, Ni myter og en løgn om norsk landbrukspolitikk

RETURADRESSE
Cultura Bank
Postboks 6800 St. Olavs plass
NO-0130 Oslo



Du kan ha Cultura Bank i lomma!

Mobilbank med mange funksjoner

Mobilbanken er tilgjengelig for **iPhone**, **Android** og **Windows** telefoner og kan aktiveres i nettbanken

Dra-og-slipp funksjon:

- * Klikk og dra en konto til en annen for å overføre
 - * Klikk og dra en eFaktura til en konto for å betale
- Sjekk saldo og betal regninger når som helst!**

Dette kan du gjøre i mobilbanken:

- Sjekk saldo og bevegelser på dine kontoer og lån
- Overfør mellom kontoer
- Betalinger med KID eller melding (du får sms med kode for å bekrefte)
- Se fakturagrunnlag og godkjenn eFaktura
- Se siste bevegelser og forfall

Har du ikke telefonkode?

Du lager ny telefonkode i nettbanken i menyen "Innstillinger/Mobilbank", klikk deretter "endre" og du kan endre din PIN-kode.

